

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
katedra geografie

Bc. Barbora Kalábová

**Analýza vývoje krajinných struktur pro potřeby územního
plánování na příkladu vybraných obcí SO ORP Prostějov**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Aleš Létal, Ph.D.

Olomouc 2015

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Barbora Kalábová (R 130124)

Studijní obor: Regionální geografie

Název práce: Analýza vývoje krajinných struktur pro potřeby územního plánování na příkladu vybraných obcí SO ORP Prostějov

Title of thesis: Analysis of the landscape structures development for regional planning purposes on the example of selected municipalities in Prostějov region.

Vedoucí práce: RNDr. Aleš Létal, Ph.D.

Rozsah práce: 20 299 slov

Abstrakt: Cílem diplomové práce je analyzovat vývoj sídelní a krajinné struktury na vybraném území SO ORP Prostějov. Na základě získaných mapových podkladů jsme mohli vytvořit mapové dílo, které znázorňuje zachovalost sídelní struktury a změny v krajině od roku 1833 až po současnost.

Klíčová slova: Krajina, územní plánování, císařské otisky

Abstract: The main purpose of this diploma thesis was to analyse the development of urban and landscape structure on the area of municipalities in Prostějov region. Based on the sourced maps we were able to create a map work that represents the good condition of the urban structure and changes that were done in landscape since 1833 until nowadays.

Keywords: Landscape, regional planning, Emperor copies

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou práci zpracovala samostatně a všechny použité odborné zdroje jsem uvedla na konci diplomové práce.

V Olomouci dne

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat RNDr. Aleši Létalovi, Ph.D. za cenné rady a informace, které mi v průběhu tvorby diplomové práce poskytoval. Za poskytnuté podkladové informace a data bych dále ráda poděkovala Ing. Václavu Lužnému z oddělení Územního plánování v Prostějově, starostům dotčených obcí a jejich zástupcům, Českému úřadu zeměměřickému a katastrálnímu a v neposlední řadě také Katastrálnímu pracovišti v Prostějově, bez jejichž vstřícného přístupu by daná problematika nemohla být zpracována v předloženém rozsahu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora KALÁBOVÁ**
Osobní číslo: **R130124**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Analýza vývoje krajinných struktur pro potřeby územního plánování na příkladu vybraných obcí SO ORP Prostějov**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je analyzovat vývoj a význam krajinných a sídelních struktur a hodnot území na vybraných katastrálních územích ORP Prostějov pro potřeby územního plánování a aktualizaci územně analytických podkladů. Dílčím cílem bude vyhodnotit ochranu a možnost obnovy historických hodnot území aktuálními nástroji územního plánování. Na základě studia mapových zdrojů, studia literatury a kontaktu s odbornou veřejností autorka zhodnotí a zmapuje významné krajinné struktury a prvky, které ovlivnily nebo ovlivňují současný krajinný ráz a identitu krajiny v zájmovém území (hodnoty území). Zvláštní pozornost bude v práci věnována analýze vývoje sídelní struktury a jejího vlivu na současný stav. Klíčovým zdrojem prostorových informací budou mapy stabilního katastru, letecké snímky z různých časových období a

aktuální katastrální a základní mapy ČR doplněné o dobové fotografie a archivní textové zdroje včetně zachycení současného stavu terénním výzkumem. Během řešení práce bude autorka úzce spolupracovat s oddělením územního plánování, stavebního úřadu, Magistrátu města Prostějova.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 20 000 - 24 000 slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

- CAJTHAML, J. (2012): Analýza starých map v digitálním prostředí na příkladu Müllerových map Čech a Moravy. 1. vyd. Praha: Česká technika-nakladatelství ČVUT, 172 s.
- ELZNICOVÁ, J. a kol. (2012): Využití geoinformačních technologií pro hodnocení krajiny přeshraniční oblasti Česko-Saské Švýcarsko. Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí, 103 s.
- GOJDA, M. (2000): Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny. Academia, Praha, 238 s.
- LÁZNIČKA, Z. (1956): Typy venkovského osídlení v Československu, Práce brněnské základny ČSAV 3, XXVIII, s. 95 - 134
- MÁČEL, O. (1955): Základní problematika urbanistické struktury vesnice v Čechách a na Moravě. Díl 1. část 2. Výzkumný ústav výstavby a architektury, Brno.
- MICHAL, J., BENDA, K. (2009): Katastr nemovitostí. ČVUT, Praha, 264 s.
- SKOŘEPA, Z. (2008): Geodézie 4: transformace, přesnost bodu určeného protínáním, vyrovnání osnovy směrů. Vyd. 2., přeprac. Praha: Česká technika nakladatelství ČVUT, 146 s.
- TRPÁKOVÁ, I. (2013): Krajina ve světle starých pramenů. Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy. 247 s.

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Aleš Létal, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 22. července 2014
Termín odevzdání diplomové práce: 10. dubna 2015

L.S.

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 22. července 2014

Obsah

1	ÚVOD	9
2	CÍLE PRÁCE.....	10
3	METODIKA	11
3.1	Mapové podklady	13
3.2	Příprava mapových podkladů	17
3.3	Druhy využití území	18
3.4	Vektorizace	19
4	ÚVOD DO PROBLEMATIKY	21
4.1	Krajina jako objekt zkoumání	21
4.2	Struktura krajiny	22
4.3	Znaky krajiny	23
4.4	Evoluce krajiny.....	24
4.5	Obecné záznamy z historie	24
4.6	Prameny studia krajiny	25
5	VENKOVSKÁ KRAJINA	27
5.1	Vymezení venkovské krajiny.....	27
5.2	Vývoj venkovské krajiny	29
5.3	Vývoj venkovské krajiny v českých zemích ve 20. století	29
6	TYOLOGIE SÍDEL.....	30
6.1	Typologie sídla ve středověku	30
6.2	Typologie sídla v novověku.....	31
6.3	Klasifikace vesnických sídel	31
6.4	Principy sídelní struktury	33
7	LEGISLATIVNÍ NÁSTROJE PŘI PÉČI O KRAJINU	34
7.1	Stavební zákon.....	35
7.2	Zákon o posuzování vlivů na životní prostředí (ŽP)	36
7.3	Zákon o katastru nemovitostí.....	36
7.4	Lesní zákon	36
8	SPRÁVNÍ ORGÁNY PRO PÉČI O KRAJINU.....	37
8.1	Stavební úřad.....	37
8.2	Úřad územního plánování	38
8.3	Obecní úřady vybraných obcí	39
9	CHARAKTERISTIKA ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ	39
9.1	Pivín	39
9.2	Klenovice na Hané	44
9.3	Čelčice.....	49
9.4	Skalka	53

10	ANALÝZA VÝVOJE ZACHOVALOSTI VYBRANÉHO ÚZEMÍ.....	56
11	BUDOUCÍ PLÁNY OBCÍ V RÁMCI ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ	67
12	PÉČE O HODNOTNÉ PRVKY V KRAJINĚ	72
13	ZÁVĚR	76
14	SUMMARY	77
15	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	78
16	SEZNAM PŘÍLOH	82

1 ÚVOD

Diplomová práce provádí analýzu vývoje krajinné a sídelní struktury na vybraném území správního obvodu obce s rozšířenou působností Prostějov (dále SO ORP Prostějov). Krajinná stránka utváří a charakterizuje celé okolí obce, a proto má její zachování zásadní význam pro kompletní katastrální území. Tuto práci zhotovuji na základě dřívější spolupráce s Územním plánováním na Magistrátě města Prostějova.

Krajina neustále prochází vývojem, který je zapříčiněn z větší části lidskou činností. Tato práce bude podávat informace o všech změnách krajinné struktury a vývoji území od minulosti. V teoretické části budou zodpovězeny základní otázky týkající se krajiny. Co je to krajina? Jaké jsou její znaky? Důležitou částí práce je stanovit všechny obecné záznamy od historie po současnost. Za hlavní prameny považujeme mapové či písemné podklady. Nedílnou složkou je vymezení venkovského prostoru a rozdělení sídelních typologií. Práce si zakládá i na legislativě, která je nezbytná pro tuto práci.

Do vybraného území spadají obce Pivín, Klenovice na Hané, Čelčice a Skalka. Jejich význam je značně závislý na zemědělských plochách, které převyšují nad ostatními plochami. Aktuální podobu můžeme sledovat ze současných map, dostupných informačních zdrojů. Toto území je známé díky Lázním Skalka, které přitahují své rekreanty nejen na množství významných minerálních pramenů, ale také kvůli okolní krajině.

Zásadní částí této práce je tvorba map, která bude znázorňovat veškeré změny sídelní struktury. Pro vznik mapové dokumentace je stěžejní program ArcGIS. Mapy budou tvořeny na základě daných mapových podkladů.

2 CÍLE PRÁCE

Cílem předložené diplomové práce je analyzovat vývoj území a celkový význam krajinné a sídelní struktury. Práce se bude zabývat rozvojem intravilánu, změnou využití jednotlivých zemědělských ploch a péčí o hodnotné prvky v krajině na vybraných katastrálních územích SO ORP Prostějov. Dále budeme hodnotit a mapovat vývoj významných krajinných struktur, které ovlivnily současný ráz a identitu vybraného území. Díky zajištění konkrétních mapových děl území, studiu odborné literatury a rozhovory se zainteresovanými osobami, bude analyzována zachovalost území při srovnání císařských otisků z roku 1833 s průběžnými snímky území a hlavně s nejnovější mapou katastrálního území. Pozornost bude také zaměřena na vývoj sídelní struktury, rozvoj zástavby a záměry do budoucna v konkrétních obcích. Klíčový podklad prostorových informací obstarávají mapy stabilního katastru, letecké snímky z různého časového období a nejnovější mapy katastrálního území vybraných obcí SO ORP Prostějov. Vše bude doplněno o archivní dobové fotografie a písemně zaznamenané kroniky obcí, které přiblíží pohled na historický vzhled území. Práce bude doplněna o terénní výzkum, který naopak pomůže dokreslit současný stav území.

Pro tvorbu diplomové práce bude důležitá spolupráce s oddělením Územního plánování na Magistrátu města Prostějova, s Katastrálním úřadem v Prostějově a také s jednotlivými obecními úřady konkrétních obcí. Výsledné dílo bude mít uplatnění na oddělení Územního plánování Magistrátu města Prostějova.

3 METODIKA

Diplomová práce je vytvořena na základě standardních geografických metod. Stěžejním krokem bylo shromáždění všech mapových podkladů a tvorba výsledných mapových analýz vývoje krajinné a komparace sídelní struktury obcí. Nedílnou součástí je studium odborné literatury týkající se legislativy, obecných teorií krajinné struktury a sídelních typologií. Kromě odborných knižních titulů byla práce doplněna také o internetové zdroje.

Terénní výzkum se zabýval sběrem praktických informací o historii, rozvoji obcí a jejich záměrech do budoucna. Šetření vyžadovalo vlastní mapování krajiny a zisk fotografií současného stavu území pro srovnání s dobovými fotografiemi. Metoda interview byla využita pro objasnění odborných postupů při tvorbě mapových děl a uvedení kompetencí územního plánování v Prostějově. Metoda byla využita při kontaktu s pracovníky katastrálního úřadu v Prostějově při výběru archivních map a zjišťování informací o existujících dobových mapách ve vlastnictví katastrálního úřadu.

Pro zpracování zadaného úkolu se musí zajistit jistá mapová dokumentace a provést další potřebné kroky pro tvorbu díla. V těchto následujících bodech bude objasněn pracovní postup, který striktně dodržujeme při zpracování zadaného tématu.

Jednotlivé body pracovního postupu:

- Zajištění všech mapových podkladů zájmového území.
- Příprava potřebných datových vrstev.
- Vytvoření analýzy vývoje vybrané oblasti.
- Mapový výstup.
- Závěrečné shrnutí.

Zajištění všech mapových podkladů zájmového území

Příprava dat probíhala nejprve nashromážděním veškerých potřebných map pro následnou analýzu území od roku 1833. Bylo zapotřebí zajistit mapy katastrálního území, Císařské otisky stabilního katastru Moravy a Slezska a pozemkové katastry. Dalšími pomocnými servery byly google maps, ortofoto mapy a jiné.

Příprava potřebných datových vrstev

Pro přípravu mapových podkladů byla nejdůležitější transformace do stejného souřadnicového systému, tedy zobrazení v S-JTSK. Jednotlivé mapové podklady se nejprve ořezaly a použily se jen jejich potřebné části, které se následně georeferencovaly do souvislého souřadnicového systému na nejnovější mapy katastrálního území. Takto vytvořené vrstvy byly základem pro vlastní tvorbu. Po analýze historického rozvoje vybraného území došlo k převedení do vektorové podoby. Při tomto kroku byla doplněna atributová tabulka o základní kategorie zachovalosti zájmové oblasti.

Vytvoření analýzy vývoje vybraného území

Změna a rozvoj vybraných obcí lze nejlépe rozeznat na hranicích jednotlivých pozemků. Tyto pozemky procházely nejrůznějšími změnami, většina území se ovšem zachovala ve velké míře obdobná po celém období vývoje. Vše záleží na jednotlivých typech a druzích pozemků. Analýza sleduje hlavně změnu sídelní struktury, která rozhodně bude v každé obci růst. Dále si budeme všimnout rozšíření dopravní infrastruktury a napojení na sousední obce. V neposlední řadě hledáme změny krajinné struktury, orientace polí, vznik a rozšíření chráněných oblastí, množství lesů a ostatních druhů využití území.

Mapový výstup

Jako hlavní výstup této práce vznikly mapy zachovalosti sídelní a krajinné struktury, na nichž jsme schopni posoudit, k jakým změnám došlo v průběhu zkoumaného období. Zde bude důležité porovnání počtů objektů v intravilánu a celkový růst zástavby. Vzniknou čtyři mapové listy, kde bude možné posoudit právě tuto problematiku zachovalosti území.

Použitý software

Veškerou práci s mapami a dalšími potřebnými vrstvami zajišťoval program ArcGIS. Díky němu došlo k ořezu rastrů, georeferencingu ořezaných císařských otisků k aktuálnímu katastrálnímu území, vektorizaci dat, kategorizaci a v neposlední řadě také ke konečné prezentaci mapových výstupů. Dalším programem byl GIMP 2, s jehož pomocí se ořezaly a upravily získané císařské otisky.

Závěrečné shrnutí

Závěrem byly popsány všechny výsledky analýz, mapové výstupy a veškeré záměry do budoucna. Výsledky vznikly zvláště pro jednotlivé obce. Zvláště se dbalo na analýzu růstu sídelní struktury a změně krajinné stránky vybraného území. Došlo ke srovnání typů využití zemědělských ploch, kde můžeme sledovat jejich změny ve vybraném časovém období.

3.1 Mapové podklady

Potřebné mapové podklady byly zajištěny pro katastrální území obcí Pivín, Klenovice na Hané, Čelčice a obec Skalka. Pro tvorbu časového vývoje území budeme využívat císařských otisků map stabilního katastru, které pocházejí z období kolem roku 1833, dále také mapy pozemkového katastru z roku 1930. Společně s aktuální vrstvou katastrálního území můžeme zpracovat sídelní a krajinný rozvoj oblasti. Při nepřesnostech v překrytí území se využívalo i dalších vhodných materiálů.

Ústřední poskytovatelé mapových podkladů:

Český úřad zeměměřický a katastrální (ČÚZK):

- katastrální území vybraných obcí
- císařské otisky stabilního katastru Moravy a Slezska
- Státní mapa 1:5 000 odvozená (SMO-5)

Katastrální úřad pro Olomoucký kraj, katastrální pracoviště Prostějov

- mapa pozemkového katastru

Císařské otisky stabilního katastru Moravy a Slezska

Císařským patentem byl uveden nově vyhotovený katastr s názvem stabilní katastr, jež vstoupil v platnost v roce 1817 (Matoušová, 1970).

Stabilní katastr byl vyhotoven na základě bavorského vzoru katastrální evidence. Pro kompletní území monarchie se vytvořilo devět souřadnicových soustav tak, aby se každá země monarchie nacházela jen v jedné mapě. Území dnešního Česka má počátek soustavy

v bodě, jež se nachází na kopci Gustenberk. Bod pro Moravu a Slezsko nalezneme v chrámu svatého Štěpána ve Vídni. V období do poloviny 19. století byla na celém území stanovena trigonometrická síť prvního řádu. Dále docházelo k neustálému zpřesňování mapování na našem území. Mapování se ve většině případů vyměřovalo v měřítku 1:2 880. Často docházelo u významnějších měst k vyměřování ve větších měřítkách, tedy 1:1 440 a 1:720 (Cafourek, 1967). Díky pozemkové dani, která se důkladně vyměřovala z výnosů půdy, vzniklo na Moravě výjimečné mapové dílo, jež se svojí přesností stalo vzorem pro moderní katastry. Za jednou z částí stabilního katastru se považovala originální mapa. Využívala se nejčastěji k zaznamenání změn v terénu.

Před stabilním katastrem se využívalo tereziánsko-josefského katastru, který ovšem nevyhovoval ve většině ohledů, nejvíce pak při placení daní, a to vzhledem k rozdělení půdy na poddanskou a panskou. Pro poddanskou půdu platil josefský katastr a pro panskou půdu používali katastr tereziánský. U pozemků byly jasně geometricky vyměřeny hranice a vše bylo důkladně popsáno. Pozemky se dělily do tří kategorií. Odlišoval se tedy druh (kulturu), jakostní třída (bonit) a výnos z půdy pro vyměření pozemkové daně. To se stalo později podstatou pro katastrální mapy na území České republiky. Jelikož jeho funkce zahrnovala stálost a přesnost, proto se vyvinul název stabilní katastr (Matoušová, 1970).

Obdobně se vytvářely kopie od původních originálních map. Tyto kopie se označovaly jako indikační skica. Praktický, kolorovaný otisk nalepený na karton, který byl vyhotovený přímo pro vlastní potřebu v terénu a pro lepší zacházení byl dělen na čtvrtiny. Tento ručně kolorovaný výtisk byl většinou světlejší než originální verze mapy. Všechny druhy staveb a hranic vždy nesly svoji předem vybranou jedinečnou barvu. Obsahoval samozřejmě i parcelní čísla. Podával velmi přesný důkaz o dobové krajině, hospodářství, demografii a celkově o historickém a geografickém vývoji země. Na zadní straně otisku byl zaznamenaný pracovník, který se podílel na jeho tvorbě (Cafourek, 1967).

Císařské otisky vznikly na základě katastrálního měření, ze kterých byt vyňat povinný výtisk a náležel tak k archivaci (Matoušová, 1970). Pozitivní stránka otisků je ta, že dodávají doklad o území v období, kdy otisky vznikly. Z větší části nepodléhaly žádné údržbě ani opravě. Císařské otisky jsou na rozdíl od originálu litograficky tištěny, ale ne vždy s velkou precizností. Otisky tak podléhaly vnějším vlivům a docházelo tak k potrhání nebo rozmazání mapového díla (Cafourek, 1967).

Obsah povinných císařských otisků

Kolorované rastrové kopie map stabilního katastru Moravy a Slezska pochází z období 1824 – 1836. Pro území Moravy a Slezska je archivováno zhruba 3 300 katastrálních map na více jak 15 tisících mapových listů.

Císařské otisky, jak již bylo zmíněno, se vyznačovaly hlavně barevností, kterou se odlišovaly jednotlivé druhy využití území. Výběr barev odpovídá všem mapám stabilního katastru. Černé linie znázorňují katastrální hranice obcí, pozemků, nemovitostí, přírodních a socioekonomických prvků. Dále se touto barvou popisují všechny místní názvy, vodní toky a parcelní čísla u stavebních pozemků. Červenou barvou jsou zobrazeny parcelní čísla u nestavebních parcel. Další barvy v císařských otiskách jsou obdobné mapám dnešním. Zelenou je veškerá zeleň v území, světle hnědá jsou pole, hnědé cesty a růžová/červená barva znázorňuje zástavbu. Vše záleží na kvalitě výtisku (ČÚZK, 2014).

Povinné císařské otisky pro vybrané území

Katastrální území vybrané obce se vždy nachází na několika mapových listech. Pro vytvoření celé oblasti musíme jednotlivé dílčí části spojit do jednoho celku. Plocha mapového rámu je tvořena většinou dvěma a více mapovými listy. Obce Pivín, Klenovice na Hané, Čelčice a Skalka se rozkládají na patnácti mapových listech.

Státní mapa (SMO-5)

Základní mapa České republiky je rozdělena v souvislém kladu listů. Každý klad listů znázorňuje území 2x2,5 km. Tato státní mapa je ve velkém měřítku přesněji 1:5 000. Dalším druhem státních map jsou mapy odvozené, které se skládají ze 100 listů o měřítku 1:50 000.

Pro tuto práci byla tato vrstva využita v programu ArcGIS pouze pro upřesnění bodů při georeferencování. Jako základní vrstvu využíváme samozřejmě vrstvu katastrálního území (ČÚZK, 2014).

Mapy pozemkového katastru

Tyto mapy jsou k získání pouze na katastrálním úřadě, konkrétně na pracovišti v Prostějově. Stejně jako u císařských otisků je celé vybrané území rozděleno do několika částí.

Mapa pozemkového katastru vznikla na základě zákona č. 177/1927 Sb., o pozemkovém katastru, označovaném jako katastrální zákon. Mapy pozemkového katastru jsou obměňené zákonem a katastr se přejmenoval oficiálně na pozemkový katastr a postupně začal měnit prvotní účel. Úloha map katastru spočívala hlavně jako náhrada starých a nevhodně vyobrazených pozemků a staveb v obcích. Docházelo k modernizaci a k přesnění zobrazení v měřítku 1:1 000 nebo 1:2 000. Na mapách pozemkového katastru vždy byl uveden majitel, výměra pozemku, kultura, jakostní třída a katastrální výtěžek.

Mapy pozemkového katastru se staly velmi spolehlivým materiálem pro jejich využití do roku 1938, později už nedocházelo tak často k jejich opravám. Vlivem nedostatku odborníků a také financí se nedařilo vést a obnovovat katastr, tak jak bylo potřeba. Po roce 1945 se začal značně lišit od skutečnosti. Následný rok 1956 byl projevem úplného konce veškeré údržby. Později se začala řešit revize první pozemkové reformy a vznik nové, druhé pozemkové reformy, kde byla největší změna ve vlastnických právech k nemovitostem (ČÚZK, 2014).

Obsah map pozemkového katastru

Pro veřejnost je důležitá dostupnost mapových listů. Pozemkové mapy jsou z části přístupné veřejnosti, ale druhá část se k obyvatelům nedostane. Veřejnosti přístupné byly měřické a písemné mapy, z nichž se mohly získávat určité opisy, výpisy či snímky. Naopak lidu nepřístupná byla sbírka listin a úhrnné výkazy.

Obsahem map pozemkového katastru jsou samozřejmě přesně vymezené hranice celého katastrálního území. V mapách také nalezneme množství pojmů, které uvádí parcelní čísla, názvy obcí, místních názvů a mapové značky. Často se zde setkáváme s německým pojmenováním, které je již neplatné.

Mapy pozemkového katastru:

- Měřítko - 1:2 500
- Formát CIT, tištěná podoba

- Vydané 1936 - 1939
- Černobílé

Mapy pozemkového katastru pro vybrané území

Pro tvorbu práce jsme využili devatenáct listů, na nichž se rozkládají vybrané čtyři obce. Jednotlivé listy obdobně jako u císařských otisků zobrazují pouze určitou část katastrálního území. Díky velkému měřítku přesně vidíme číslované parcely a rozdělení jednotlivých pozemků. Často nalezneme i vepsané informace, které doplňují mapy. Pro naši práci hledáme nejružnější změny v sídelní zástavbě, hranicích pozemků, zachovalé osamělé stodoly v krajině, změny orientace parcel, odlesňování a mnoho dalšího (ČÚZK, 2015).

3.2 Příprava mapových podkladů

Ořezy

Prvním krokem je úprava císařských otisků, které získáme z ČÚZK v naskenovaném formátu JPG. Důležitým bodem je odstranění přebytečných částí mapového listu, tím že v programu GIMP 2 obřezeme linie hranice území. Takto pokračujeme se všemi mapovými listy. Mapa pozemkového katastru se často vydává jako souvislé bezešvé území ve formátu CIT, u kterých není potřeba ořezu, stačí pouze převedení na rastrová data. V našem případě jsme pracovali s mapami v jejich tištěné podobě, které se skládaly z několika částí. Podle nutnosti můžeme použít mapy SMO-5. Všechny mapy převedené do rastrového systému můžeme lehce ořezat v programu ArcGIS.

Georeferencování rastrů

Výrazem georeferencování se rozumí přiřazování předem nastaveného souřadnicového systému danému mapovému podkladu, který toto nastavení nemá. Při zpracování využijeme afinní a podobnostní transformace, které spadají do 2D rozměru. Pro naši práci potřebujeme využít tuto funkci, abychom na vrstvu katastrálního území, která má předem přesně definovaný souřadnicový systém, přiřadili ořezané císařské otisky vybraného území.

Přesnost georeferencování

Při procesu georeferencování použijeme již předem zmíněný program ArcGIS. Smysl této funkce tkví v tom, že dvě připravené vrstvy k sobě přiřadíme pomocí identických bodů tak, aby přesnost těchto vrstev byla co možná nejvyšší. Výsledek georeferencování může být ovlivněn několika faktory. Námi vybrané identické body nemusí být vždy nejšťastněji zvolené. Nepřesnosti u zadávání identických bodů může být i více, například špatná volba jejich rozložení, nejednoznačnost umístění, odchylka při vkládání bodů u mapy podkladové, tak i u mapy georeferencované a samozřejmě počet zvolených bodů. Vše výše uvedené se podílí na přesnosti výsledného díla. Ověření naší přesnosti nám odhalí Total RMS Error, který naši odchylku vyjádří pomocí číselné hodnoty, tedy znázorňuje střední kvadratický omyl transformace. Nejpřesnější georeferencované mapy se pohybují kolem hodnoty 0 m Total RMS Error.

Při georeferencování našeho vybraného území se odchylka pohybovala okolo 1 m. Některé odchylky byly i větší z důvodu nepřesnosti císařských otisků.

Postup georeferencování

Při vkládání identických bodů se postupovalo tak, aby byly body jednoznačně a rovnoměrně umístěny v odpovídajícím počtu. Body se zaznamenaly pomocí funkce Add Control Points, kdy se zvolený bod nejdříve umístil na mapě georeferencování a posléze se umístil přesně na mapu katastrálního území. Identické body se nejčastěji volily na hranici pozemků či katastrálního území, na rozích budov, nebo na jiných zřejmých místech v komunikaci. Málo se využívalo vodních toků, vzhledem k jejich nestálosti v krajině. Po zaznamenání všech potřebných bodů se uložily pomocí funkce UpDate Georeferencing. Po tomto kroku jsou souřadnice bodů uvedeny v tabulce, kde můžeme zvolit transformaci s nejlepším výsledkem. Takto pokračujeme než zgeoreferencujeme všechny ořezané císařské otisky. Výsledkem práce je jedno souvislé území se souřadným systémem.

3.3 Druhy využití území

Na mapách sledujeme podrobné rozlišování jednotlivých typů využití ploch, proto je vhodné si zvolit příhodnější skupinu, kterou pro tuto práci nazveme souhrnně druh. Po vytvoření jednotných skupin můžeme ostatní mapy, které se vyhotovily pro jiné území, lehce

srovnávat s územím naším. V tomto případě by vytvořené mapy měly odpovídat mapám vytvořeným na oddělení Územního plánování na Magistrátu města Prostějova.

Zkoumané území se tedy rozdělilo do několika předem stanovených druhů. Ohledně zastaveného území se rozlišovalo základní dělení - náves, zástavba a zelené plochy v krajině. Za náves považujeme hlavní náměstíčko s kostelem a obecním úřadem, společně s dalšími významnými budovami obce. Jako zástavba se berou v potaz všechny budovy. Ty dále dělíme podle stavebního materiálu, což nám později pomůže odhalit, v které době byla budova stavěná. Budovy ovšem nebudeme rozdělovat podle typu.

3.4 Vektorizace

Pojmem vektorizace se rozumí transformace mapového podkladu do vektorové podoby. Tento převod nám umožní celkovou analýzu vývoje území snadno a rychle, vzhledem k tomu, že v rastrové podobě by to bylo zdaleka složitější. Pomocí vektorů vytvoříme komplexní polygonovou vrstvu, u které můžeme zformovat předem vytvořené kategorie druhů území. Pro tuto vektorovou polygonovou vrstvu zhotovíme file geodatabaze. V atributové tabulce můžeme shledat několik sloupců, od těch základních jako jsou objectid, Shape, Shape Length, Shape Area také nově utvořené: druh, rok, půdorys obce, typ obce, poznámka.

Postup vektorizace

Základem bylo určit nejnovější mapu, která byla zákonitě nejpresnější a odpovídala aktuálnímu uspořádání. V programu ArcGIS se pracuje hlavně s funkcí Editor. Pro vytvoření jednotlivých vrstev se využije nástroje Catalog, kde si zhotovíme nový shapefile. Důležité je zadat koordinační systém S-JTSK a zvolit způsob konstrukce polyline a začneme editovat. Nesmíme opomenout upravit si vrstvu předem vytvořených ořezů císařských otisků. Ve vlastnostech vrstvy přenastavíme barevnou škálu tak, aby vrstva obsahovala pouze dvě barvy (černou a bílou). Přesněji tedy otevřeme properties, vybereme možnost symbology a zde zvolíme Unique value a následně Classified a zadáme dvě třídy. Pro průběh vektorizace je zásadní otevřít si nástrojovou lištu ArcScan. Zde nalezneme všechny potřebné funkce pro tvorbu vektorizace. Jako první využijeme funkci Vektorization Settings a nastavíme maximální šířku linií. Zadáme hodnotu 6, poté vyplníme další položky a tabulku potvrdíme. Posledním krokem je výběr ořezů, které chceme vektorizovat. Funkcí Cell Selection se vše podle zadaných hodnot zvektorizuje

do nově vytvořené liniové vrstvy. Pro doladění vrstvy se upravila korekce a celkové vyhlazení nově vzniklé vrstvy.

Dále naše práce spočívala v tvorbě kategorizací jednotlivých polygonů. Pro vyplnění atributové tabulky muselo dojít ke sloučení všech kategorií stejného druhu. Po zkompletování celého území byla realizována kontrola území a její topologie.

Kontrola typologie

Přesnost je velmi důležitá pro náš výstup, proto musíme znovu podrobit mapu kontrole typologie. Touto kontrolou se samozřejmě myslí prostorová interakce mezi objekty na mapovém podkladu.

Jedním ze základních pravidel, které se musí dodržovat při tvorbě vektorizace, je vytvoření konkrétních polygonů a jejich kategorizace. Dbáme na to, aby se polygony nepřekrývaly, jejich vymezení bylo jednoznačné a nespádaly do vícero kategorií. Dále je potřeba zamezit vzniku tzv. hluchých míst, tím je myšleno, aby jednotlivé polygony navazovaly přesně na sebe. Všechna tato pravidla byla podrobně prozkoumána a následně opravena tak, aby vše odpovídalo potřebnému standartu.

Analýza vývoje zachovalosti území

V rámci praktické části práce bylo hlavním cílem provedení analýzy vývoje zachovalosti území. Vlastní analýza spočívala v posuzování změn v území na základě specifických indikátorů. Indikátory byly stanoveny podle existující metodiky hodnocení

4 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

4.1 Krajina jako objekt zkoumání

Co přesně můžeme považovat za krajinu? Vzhledem k povaze vědního oboru, jímž je na krajinu pohlíženo odlišnými způsoby, je těžké její jednoznačné určení. (Svobodová, 2011). Krajinu posuzujeme jako součást krajinné ekologie společně se všemi jejími složkami. Zasahuje do oborů přírodních, ale také do oborů humanitních. Můžeme v ní najít i duchovní stránku. Krajinu jako takovou nelze pochopit analýzou jejich jednotlivých dílů, ale pouze komplexním pohledem na všechny vazby, procesy a principy (Trpáková, 2013). Nejčastěji se hovoří o kulturní krajině, která odráží způsob života obyvatel na určitém území, avšak existuje mnoho dalších pohledů.

Z geografického hlediska je krajina chápána podle Trolla (1950) jako část zemského povrchu, který se definován na základě vnějšího odrazu a vzájemného působení různých vlivů, vnitřních a vnějších vztahů polohy. Ty vzájemně vytváří prostorovou jednotku daného charakteru a na přirozených hranicích přechází na krajinu charakteru jiného. Na krajinu můžeme nahlížet podle povahy vědního oboru.

- Geomorfologické pojetí pohlíží na krajinu vývojově přibližně stejně, vyznačuje se odlišnou strukturou a vzájemnými přirozenými vztahy.
- Krajině-ekologické pojetí považuje krajinu jako soubor abiotických útvarů, geobiocenóz, hydrobiocenóz a technoantropoceóz, které se skládají z jednotlivých krajinných složek.
- Historické pojetí chápe krajinu jako území, jež se svérázně vyvíjelo hospodářsky, kulturně a geopoliticky a je závislé na přírodních podmínkách dané zeměpisnou polohou.
- Ekonomický pohled je podmíněn pouze tím, jak krajinu co nejlépe využívat (zemědělství, lesnictví, urbanizace atd.). To sebou nese riziko nadměrného využívání krajiny a velký úbytek přírodních ekosystémů (Svobodová, 2011).

Základní rozdělení krajiny je na krajinu přírodní a kulturní. Přírodní krajina vznikla dlouhodobým působením přírodních krajinotvorných procesů. Po příchodu člověka se krajina měnila v průběhu celé historie vzájemnou spoluprací přírodních, ale hlavně kulturních procesů,

čímž se přemodelovala v krajinu kulturní. V současné době již nenalezneme krajinu neovlivněnou lidským úsilím. Nejčastějšími faktory, které vedly k přetvoření krajiny je: urbanizace, zemědělství a lesnictví.

V rámci celkového vývoje krajinné struktury dochází k neustálé koevoluci krajiny a lidí, zapříčiněné vzájemným chováním obou aktérů. Důležitým historickým milníkem vzájemného vztahu mezi krajinou a lidmi je bezesporu počátek zemědělské činnosti, a to vzhledem k tomu, že způsobilo trvalejší osídlení kolem obdělávaných polí. Proto lze zemědělství pokládat za první výraznější antropologický zásah do přírodní krajiny. Následující krok, který přispěl k přeměně krajiny je lesnictví. Kácení lesů pro potřeby zisku další zemědělské půdy nebo k vytvoření nového území pro zakládání sídel, změnilo vzhled krajiny natrvalo (Svobodová, 2011). Další přeměny následovaly stále častěji s rostoucím počtem obyvatel a s potřebou uspokojit jejich základní potřeby. V současné době, která je závislá hlavně na průmyslu, zemědělství a dopravě, se začaly řešit problémy celkového znečišťování, záběrů půdy, odlesňování a další otázky spojené se snižováním kvality krajiny. Vzhledem k tomu, že tyto procesy neovlivňují pouze lokální území, musíme myslet na budoucnost, ostatní obyvatele a přírodu (Trpáková, 2013). Nejlepším východiskem je postupně zlepšit naše chování a využívání krajiny.

4.2 Struktura krajiny

Elementárním znakem krajiny je prostorová diferenciace, kterou vyjadřujeme právě krajinnou strukturou. Rozumíme tím uspořádání prvků v krajině, kdy vazby mezi sebou vytváří krajinný komplex. Velmi závisí na povaze geografických prvků, tedy na geokomponentech. Hierarchickou úrovní studujeme všechny prostorové jednotky a můžeme je dále třídit na planetární, regionální, chorickou a topickou kategorii. Dále rozdělujeme strukturu krajiny podle takzvaného směru na vertikální a horizontální.

Všechny změny v krajině upravují toky energie a hmoty, jež mají zásadní vliv na ekologickou stabilitu krajiny, procesy a funkce. Krajinná struktura je součástí tří hlavních charakteristik krajiny. Jedná se tedy o prostorové interakce mezi jednotlivými ekosystémy a složkami, přesněji rozložení energie a dalších látek ve vztahu k prostorovému uspořádání. Dalším rysem struktury krajiny je její funkce a poslední charakteristikou je jakákoli změna, neboli přestavba krajinné struktury a funkce. Nejrychlejšími původci změn v krajině jsou antropogenní činnosti. Za posledních desítek až stovek let došlo k narušení a přeměně krajiny výhradně lidskou činností (Forman, Godron, 1993).

Základní substrukтуры krajiny

Původní – tato krajina je tvořená převážně fyzicko-geografickými prvky, které nejsou ovlivněny lidskou činností. Jedná se o geomorfologii, geologii, hydrologii a klima. Problémem ovšem je, že na světě taková oblast existuje již jen v minimální podobě.

Druhotná – sem patří hlavně prvky využití země (land use) a vše, co člověk svoji silou vytvořil. Vzhledem k této krajinné struktuře výzkum směřuje k antropologicko-biotickým prvkům, přesněji k přetvoření původní krajiny člověkem a vzniku technicko-urbanistické zástavby.

Terciární – lze zde počítat s veškerou socioekonomickou sférou, například s nehmotnými projevy a procesy lidské činnosti, jež vycházejí z hmotné části prostoru (Jareš, 2007).

Prostorová diferenciacie krajiny

Za krajinou sféru považujeme skladbu všech přírodních i socioekonomických geosfér. Horizontální hranicí se považuje teritoriální uspořádání krajinných jednotek nižšího řádu v rámci řádu vyššího.

Naopak ohledně vertikálního limitu pokládáme za nejnižší hranici 6 - 8 km pod dnem světových oceánů a kolem 35 km pod pevninou kontinentů. Horní hranice se nachází ve výšce 8 - 18 km nad zemským povrchem, přičemž rozdílnost je dána vzdáleností od rovníku, a to tak, že hodnota se snižuje od rovníku k pólům.

4.3 Znaky krajiny

Znaky krajiny jsou pro zkoumání krajinné struktury, proto vytváříme klasifikace krajiny na základě jejich shodných nebo jedinečných vlastností. Vymezujeme tedy typologickou a individuální krajinu.

- Typologická krajina je charakteristická právě svojí opakovatelností. Na základě shodných prvků, které se výrazně odlišují od zbytku krajiny, vymezujeme typologickou klasifikaci. Pro výslednou regionalizaci je příznačné, že jednotlivé vlastnosti krajiny existují i na dalších územích vybrané oblasti.
- Individuální krajina se vyznačuje jedinečnými a unikátními vlastnostmi území. Tyto neopakovatelné prvky v krajině a v kartografii představují právě jeden znak

v mapové legendě. Proto tyto oblasti nenalezneme jinde na vybraném území (Miklós, Izakovičová, 1997).

4.4 Evoluce krajiny

Vývoj krajiny není statický, ale je značně dynamický. Závisí na průběhu krajinoformujících procesů v krajině. Tyto procesy lze rozdělit na endogenní a exogenní. Endogenní pochody vznikají v zemském nitru a působí tedy na zemskou kůru z vnitřní část, kdežto exogenní pochody tvarují zemský povrch z „vnějšku“. Oba procesy se navzájem vyrušují (Miklós, Izakovičová, 1997).

Pro dynamiku krajiny je potřebné znát její historii. I v dnešní době se krajina neustále vyvíjí a její vzhled závisí na dlouhodobém vývoji naší Země. Dochází k přeměně organických a anorganických složek v krajině, které její vzhled upravují. Dynamické okolnosti ustálí krajinnou složku a tím podmíní prvotní stav krajiny. Tyto stabilizační procesy fungují pouze v tom případě, kdy je dynamický vývoj krajiny v rovnováze. Vzniká tedy stabilita celého systému. Postupným překračováním hranic útvarů ovlivněných určitou transformací se stabilita naruší a dochází ke změně konkrétní jednotky v jednotku druhou. Protipól těchto procesů můžeme pozorovat i v dnešní moderní době, kdy si jedna krajina ponechává svoji původní funkci jako například krajina venkovská, zemědělská, městská nebo průmyslová krajina (Demek, 1981).

U dynamiky krajiny se mění jak její časový, tak prostorový rozměr. Krajiny na celém světě prochází neustálým vývojem a podléhají tak různým vlivům. Ty lze charakterizovat následovně:

- Malé změny způsobené krajinoformujícími procesy (endogenní a exogenní, biotické a abiotické, přírodní a antropogenní).
- Vážné pohromy odehrávající se během několika minut až hodin. Katastrofické scénáře jako bleskové zemětřesení, požáry a záplavy.
- Změny s delším časovým horizontem. Nejčastěji vlivem odlesňování, desertifikace, urbanismu, globálního oteplování (Miklós, Izakovičová, 1997).

4.5 Obecné záznamy z historie

Současná podoba krajiny se utvářela v průběhu mnoha tisíciletí, avšak jak se s krajinou a jejími složkami zacházelo od počátku civilizace, můžeme posuzovat až nyní. Tento vzájemně propojený proces ukazuje, jak se mění struktura krajiny na daném místě v čase. Za hlavní

prameny se označují historické mapové či písemné odkazy. Tyto zdroje informací nám mohou jen lehce nastínit funkci minulé krajiny, její vzhled, využití půdy a možnou predikci jejího vývoje. Ze starých pramenů, zejména pak z mapových děl, se dochovalo mnoho vzácných a sběratelsky cenných grafických listů. Nesplňovaly ovšem kartografické požadavky, proto byly neustále považovány za opomíjené prameny při zkoumání krajinných změn. Zapomínalo se také, že tyto dochované prameny odrážejí v soudobé společnosti nejen stav krajiny, ale i úroveň chápání našich předků. I přes všechny nesrovnalosti a nedůvěru jsou tyto prameny jedinými, v nichž můžeme nalézt doklady o samotném vývoji krajiny v rovině historického času. Díky prolínání geologického, biologického, historického a existencionálního vývoje udávají krajině její paměť a dějinnost. Jediným základním zdrojem poznatků ohledně rozvoje krajiny v čase nám je krajina sama. Zde můžeme hledat všechny zaznamenané stopy z celé historie naší země. Je více rovin, jak získáváme informace o krajině. Jednou možností je reliéf, jako hlavní zdroj, dalšími možnostmi jsou usazeniny, sedimenty a pozůstatky ze sídel a aktivit soudobého obyvatelstva. Nesmíme opomenout také to, co nám dává pohled filozofie, kybernetiky a ekologie. (Svobodová, 2011).

Otevřený systém je neustále v nerovnováze. Jeho složky současně propojují všechny zpětné vazby (Trpáková, 2013).

4.6 Prameny studia krajiny

Vývoj středověké krajiny souvisí s hospodářským, politickým a sociálním stavem soudobé společnosti, který ovlivňoval přírodní ráz. Za vlády Karla IV. se prvním krokem ke zlepšení přírody stal návrh zemského zákoníku *Majestas Carolina*, jenž sice nikdy nevstoupil v platnost, ale vytvořil základ pro budoucí řád. Tento dokument obsahoval nařízení ohledně ochrany lesů a podpory výstavby rybníků u nás.

Většina zásadních dokumentů vznikla až koncem 19. století a začátkem 20. století. První práce spojovaly kartografické, vlastivědné a statistické potřeby. V tomto období vzniká první přírodní rezervace Žofínský prales a následně také Boubínský prales. Později se rozvíjí další předpisy na ochranu stromořadí, přírodních památek a dalších přírodně významných oblastí. (Trpáková, 2013). Problémy narůstaly ohledně ubývajících lesů, změny struktury a druhové rozmanitosti lesních porostů a další. S postupem času vznikaly nejrůznější předpisy a vlastivědné soupisy o stavu přírody (Svobodová, 2011).

Důležitou osobností byl Karel Kořistka, geodet, kartograf, statistik, který tvořil vědecké publikace a mapové podklady současného území. Byl důležitým statistickým pracovníkem, jenž v rámci práce vytvořil řadu mapových děl na téma hospodářské politiky. Zabýval se také tématy ohledně zemědělství, například výměrami půd pro pěstování konkrétních plodin a jejich výnosy, dále množstvím hospodářských zvířat pro vybrané území apod. Jeho nejvýznamnějším dílo vzniklo roku 1871 a neslo název Zemědělské oblasti. Zde došlo k rozdělení krajiny podle produkčních specializací na základě podobnosti výnosu. Autor vycházel jak z přírodních, tak i z ekonomických podmínek daného území. Jeho práce se stala dobrým základem odvětvových regionalizací pro budoucí práce. Jeho díla byla neustále vylepšována a doplňována o nejaktuálnější podoby (Trpáková, 2013).

V období kolem 80. let 20. století se veškeré práce soustřeďovaly na změny a narušování krajiny intenzifikací zemědělství. Období bylo hodnoceno na základě pokryvu a využití půdy, množství protierozních mezí, komunikační a říční sítě. Zásadní otázkou se stala půdní eroze. Výsledkem hodnocení byl návrh na zlepšení a úpravu nevyhovujících oblastí. Bez použití GPS se všechna data a mapové práce získávaly pouze z ručních měření, plochy a linie se stanovily pomocí planimetru. Tyto práce byly řešeny z dosti komplexního hlediska. Data z těchto děl se nejčastěji využívala k optimalizaci a ekologizaci v zemědělství, pro pozvolna se rozrůstající krajinnou ekologii a ochranu přírody. Musíme mít ovšem v povědomí rozdíl mezi využitím a zpracováním jednotlivých historických dokladů. Pro zemědělství využíváme data o struktuře krajiny, naopak druhová ochrana přírodní krajiny zajišťuje data o stavu a populacích živočichů z archivů.

Devadesátá léta minulého století jsou ve znamení problematiky krajinných změn. Vznikaly granty a významná díla týkající se vodohospodářské a pozemkové problematiky doplněná o historické mapy. Další díla už byla detailnější a konkrétnější a týkala se jednotlivých témat (Trpáková, 2013).

5 VENKOVSKÁ KRAJINA

Venkov je velice zvláštním prostředím, které ovlivňuje nejen obyvatelé žijící v jeho blízkosti, ale i území celé České republiky. Na venkově žije okolo třetiny všech obyvatel republiky, ale jeho význam je daleko vyšší. Pojmem venkovský prostor tedy chápeme jako zemědělsky využívanou část území, která se stala domovem obyvatel, jež tento prostor utváří a starají se i o jeho prosperitu.

Typické rysy venkovského prostředí se tvoří dlouhodobě, a to za působení množství faktorů. Přístup k nim by měl být komplexní a odpovídat širším oblastem i socioekonomickým vztahům, jež dlouhodobě napomáhají udržitelnému rozvoji. Dílčími spornými body celého území se u nás zabývají nejčastěji regionalisté, urbanisté, ekonomové, geografové a částečně i sociologové. Proto je nutné spojit všechny tyto názory a tím zhotovit jednotný pohled na venkovský prostor. Důležitým východiskem je získat praktických poznatků ve vybraném území a navrhnout způsoby, jak lehce vytvořit daný směr pro zamezení těchto nedostatků v prostoru (Bínek, 2007).

5.1 Vymezení venkovské krajiny

Pojem venkovský prostor můžeme chápat jako krajinu společně s venkovskými sídly. Venkov tedy zahrnuje jak nezastavěnou část, tak i zastavěné území menších sídel. Pro toto území je typická malá intenzita společenských i ekonomických služeb, menší hustota obyvatel, naopak více zeleně a nezastavěného území a slabší vztahy mezi jednotlivými činiteli, jež se na venkově vyskytují. Venkov definujeme jako spojitě vymezené území (Perlín, 2008).

Pro vymezení venkovského území se můžeme řídit dle Perlína (2008), který k tomuto účelu používá jako hlavního ukazatele hustotu zalidnění. Podobně jako ve státech Evropské Unie se venkovská hustota obyvatel pohybuje do 100 obyv./km². Ovšem ne všechny statistiky se řídí tímto kritériem. Jako další ukazatel pro vymezení venkova se využívá počet obyvatel v obci. V České republice se formálně objevuje limit venkovské obce 2 000 obyvatel. Všechny obce pod hranici 2000 obyvatel jsou (dle tohoto kritéria) obce venkovské. Existují i obce, které jsou počtem obyvatel typicky venkovské, ale mají statut města. Jde o výjimky, kdy byl statut města udělen panovníkem již v historii. Statut města byl vyhlášen v době největšího rozkvětu obce, poté však docházelo k poklesu obyvatel, ale statut města si z historického hlediska obec ponechala. Podle zákona číslo 128/2000 Sb., o obcích, je vymezení venkova

stanoveno počtem obyvatel, kdy nepřevyšuje hodnotu 3 000 obyvatel (Ministerstvo vnitra České republiky, 2015). Hranice počtu obyvatel se v ostatních zemích Evropské Unie může značně lišit. Často se v jiných zemích za rozhraní mezi venkovem a městem používá hranice 5 000 obyvatel (Velká Británie, Nizozemí).

V dnešní době se obce pod 200 obyvatel neustále vylidňují. Je to hlavně z důvodu špatného dopravního napojení, nedostatku služeb, zdravotních a pracovních míst (Perlín, 2008).

Další možnosti vymezení venkovské oblasti

- Urbanistické vymezení: obec je ohraničena jako sídlo s charakteristickou urbanistickou zástavbou. Nízkopodlažní zastavěné území s vysokým podílem rodinných domů, nedokonalá uliční síť s hlavním prostorem pro náves určenou ke společenskému a kulturnímu životu obyvatel. Dalším typickým znakem je dostatek zeleně.
- Architektonické vymezení: obec je definovaná jako sídlo s převahou nízkopodlažní zástavby s jednotlivými rodinnými domy, které postrádají parter (přízemí), je zásadně vyhrazen pro obchodní činnost. Nezastavěné území domů slouží jako zemědělská prvovýroba, později jako základní zajištění provozu domu. Pro venkovský dům je charakteristické rozdělení dvora a zahrady s odlišnými funkcemi.
- Sociální vymezení: obec, kde lidé žijí v mnohem bližších sociálních vztazích mezi jednotlivými obyvateli obce, kde existuje neformální sociální kontrola a participace.
- Ekonomické vymezení: venkov je taková obec, kde hlavní činností je zemědělská výroba a primární produkce potravin s významným podílem ekonomicky aktivním obyvatel dojíždějící do zaměstnání do jiné obce.
- Historické vymezení: obce, jež v historii získala statut města, se stala městem a ostatní obce jsou pouze obcemi venkovskými.
- Administrativní vymezení: za město se považují ty obce, které stát vymezil jako města s možností používat městská práva a městský znak. Ostatní obce jsou venkovské. Nyní tuto funkci zastává Poslanecká sněmovna.

- Statistické vymezení: je takové obec, které má přesně daný počet obyvatel (Perlín, 2008).

5.2 Vývoj venkovské krajiny

Základním pravidlem pro vymezení venkovského prostoru jsou jasně definované hranice. V období středověku tuto funkci plnily hradby. Uvnitř hradeb se soustředila rozhodovací moc, obchod, výroba a řemesla, naopak za hradbami se obyvatelé věnovali zemědělství na přidělených polích. Středověké hradby tedy oddělovaly venkovský prostor tvořený nezastavěnou krajinou, lesy a poli od městského hustě zastavěného území. Podíl mezi venkovským a městským obyvatelstvem se většinou nijak zásadně neměnil, vše záviselo na hospodářském vývoji. V době průmyslového rozvoje se zvyšoval podíl městského obyvatelstva. Naopak v období, které patřilo spíše k úpadkovým rokům, se zvyšoval počet obyvatel žijících za hradbami ve venkovském prostoru.

První změnou ve venkovské společnosti byl přechod od zemědělské krajiny na průmyslovou. Hlavním milníkem se stala průmyslová revoluce, která změnila životy většiny lidí a tím zásadně přetvořila krajinu. Tento proces neznamenal jen zvýšení industrializace, ale také nárůst koncentrace obyvatel ve městech, s čímž souvisel proces urbanizace (Trpáková, 2013).

Výsledky, které jsme zaznamenali od přechodu zemědělské společnosti k průmyslové, byly komplexní a dotkly se většiny obyvatel. Tento přerod můžeme zahrnout do procesu modernizace, kdy tato společnost prochází vývojem nejen v oblasti industrializace a urbanizace, ale také je součástí změn demografického procesu. Dochází ke zvyšování národní identity společnosti a v neposlední řadě k vytvoření univerzálního vzdělávacího programu (Bínek, 2007).

5.3 Vývoj venkovské krajiny v českých zemích ve 20. století

20. Století můžeme rozdělit do několika fází, které se odlišovaly především rozdílným rozvojem jednotlivých průmyslových odvětví, typem dopravy a rozrůstajícími se službami. Za zlomový bod považujeme zejména 2. světovou válku.

V období na přelomu století se pomalu rozrůstalo městské území na úkor venkova. I přes tuto migraci do měst stále většina obyvatel žila na venkově, a to díky zemědělství a dalším

pracovním příležitostí. První polovina 20. století se považuje za období populačního růstu obyvatel. Lidé z venkova se začali viditelně stěhovat do měst. Špatná dopravní infrastruktura obyvatelům neumožňovala dojížděku na delší vzdálenosti. Rozvoj se odehrával v našich největších městech, jako jsou Praha a Brno. Také docházelo k neustálému zvyšování životní úrovně, což vedlo k rostoucí poptávce po zemědělských produktech (Bínek, 2007).

V období industrializace a urbanizace se snižoval význam venkova. Hlavní příčinou se stal rozvoj moderních technologií. Vše postupně začalo směřovat k upadání venkova. Venkov a jeho významný výrobní zemědělský zdroj byl základem jeho politické převahy (Toušek, Kunc, Vysoudil, 2008).

6 TYPOLOGIE SÍDEL

Typologií rozumíme rozdělení sídel podle určitých kritérií. Ve vztahu k této práci se zabýváme půdorysnou typologií sídel. Obce se rozlišují podle typu urbanistické struktury, jejíž zásadní složkou je půdorysné rozložení domů. Toto uspořádání značně záviselo na charakteru terénu. Vznik města v rovinaté oblasti nepodléhal žádným omezením, proto se rozrůstalo rovnoměrně do okolí. Naopak v nerovném terénu je půdorys většiny území omezen. Jedná se o údolní oblasti, úzké protáhlé ostrožny. Zde je růst značně nerovnoměrný (Kuča, 2012).

Terénní hledisko je důležité hlavně u vesnic, které souviselo hlavně s hospodářskou stránkou sídla. Sídla tedy můžeme lehce rozdělit na městská a vesnická, jež jsou často doplněna o třetí skupinu: sídla vzniklá jako vesnice, ale historickým rozvojem se vyvíjela na sídla ryze městská. Proto se lehce dotkneme i městských sídel, vzhledem k provázanosti zmíněných tří skupin.

6.1 Typologie sídla ve středověku

V období středověku patří mezi nejpočetnější soudobé obce hlavně ortogonální města. Jejich tvary jsou pravoúhlé a základ tvoří čtverec či obdélník. Z náměstí vychází vždy dvojice ulic, jež jsou typické pro charakteristickou uliční síť. Ve středověkém období hraje důležitou roli opevnění. Ortogonální města se budovala ve 13. století jako královská sídla. Tento typ města

napodobovala také poddanská města, která byla nejčastěji vesnického typu a shodovala se pouze v pravoúhlé návsi.

Nejpočetnějším typem středověkých měst na našem území jsou sídla neortogonální. Pro tento typ měst je příznačná důležitost dopravní komunikace. Jedná se nejčastěji o významnou křižovatku cest. Neortogonální sídla jsou vnitřně diferencovaná skupina, kterou lze dále rozdělovat na dílčí seskupení na základě daných hledisek (Kuča, 2012).

- Podle prostoru (od rozlehlého náměstí k úzké hlavní třídě).
- Podle tvaru (náměstí vidlicové, větvenové, nepravidelné a další).

6.2 Typologie sídla v novověku

V období 16. století se na území severního pohraničí českých zemí zviditelnil renesanční typ ortogonálního horního města. Jedná se o město s pravoúhlou strukturou s rozsáhlým čtvercovým náměstím a osovou uliční sítí. Města postrádala opevnění, proto se jejich velikost neustále zvětšovala. Tento typ sídel byl užíván bez ohledu na charakter terénu. Pravoúhlý princip budování sídel se využíval hlavně u staveb klasicistních pevnostních osad, které se skládaly ze systémů bastionových opevnění. Další charakteristikou byla zástavba podél jedné hlavní dlouhé ulice.

V období novověku docházelo souběžně k rozvoji předchozího typu měst a měst lázeňských. Ta měla ulice koncentrované v centru. Na ně navazovaly paralelní ulice, které byly ve větší míře obklopeny parkovou zelení. Polovina 19. století a začátek 20. století je ve znamení rozkvětu urbanizace a industrializace. V tomto období se využívá nejčastěji šachovnicové rozestavění ulic. Od 20. let 20. století se pozvolna začala ničit bloková zástavba. Typickým počínem ve výstavbách měla také segregace jednotlivých funkcí. V 50. letech minulého století se prosazovala myšlenka zachování historických staveb a architektury (Kuča, 2012).

6.3 Klasifikace vesnických sídel

Vesnice byly zásadně spjaté se zemědělskou funkcí, na rozdíl od předem zmiňovaných měst. Vesnice více závisely na terénu a na klimatických podmínkách. Do půdorysu zástavby vesnic nepatří pouze jejich zastavěná část, ale důležitou roli hraje jejich přilehlé zemědělské zázemí – plužiny. Ty můžeme dělit na záhumenicovou, traťovou a blokovou plužinu. Vše se odvíjí

od tvaru a polohy terénu. Většina vesnic byla založena plánovaně v období vrcholného středověku, kolem poloviny 13. století (viz tab. 1). Dále v období novověku docházelo o rozšíření typologické klasifikace o další parcelační a rozptýlené uspořádání vesnic

Tab. 1 Typologická klasifikace vsí

Typologická klasifikace	Typy vsí
Ortogonalní návesní uspořádání	Návesní čtyřstranná ves
	Návesní dvojstranná ves
	Návesní dvojřadá ves
	Moravská návesní dvojřadá ves
Neortogonalní návesní uspořádání	Návesní trojúhelníková ves
	Návesní kyjovitá ves
	Návesní okrouhlá ves
	Návesní vřetenová ves
	Návesní vidlicovitá ves
Lánové vsi	Návesní lalokovitá ves
	Lineární ves
	Radiální ves
	Radiální ves s kyjovitou návší
	Ulicová ves
Malé vsi	Valašská lánová ves
	návesní ves
Novověké parcelační a rozptýlené vsi	Parcelační ves s geometricky tvarovanou návší
	Parcelační řady
	Parcelační ulicová ves
	Parcelační jednořadá ves
	Rozptýlená ves
	Valašská řetězová ves

Zdroj: Kuča, 2012

Základní klasifikaci lze vytvořit podle hustoty zástavby obce a její interakci s plužinou. Nejčtenějším typem se považuje traťová usedlost, vzhledem k její nepřímé vazbě na plužinu, nepatří do vybrané klasifikace.

Klasifikace podle Kuču (2012) rozeznává několik skupin. Ortogonalní návesní lokace jsou obce, které mají jasně stanovený rozsah. Ten je daný počtem usedlostí okolo návsi. U tohoto typu můžeme navýšit počet polností pouze jejím dělením. Tvar návsi je čtvercová nebo obdélníková. Další hledisko tvoří míru obestavenosti, proto náves čtyřstranná a dvojstranná.

Vzhledem k jasné zastavěným stranám návsi, jdou lehce tyto typy rozeznat. Neortogonální návěsní lokace jsou taktéž přesně definovány rozsahem návsi, i přesto se tvar návsi může značně lišit. Další početnou skupinou jsou lánové obce, které jsou typické vztahem na záhumenicovou plužinu - zde pás pozemku směřuje až ke hranici katastru obce. Specifickým druhem jsou Valašské lánové vsi, které jsou závislé na koncentraci zástavby v obci. Existují v členitějším terénu. Jejich typický rozvolněný vzhled utváří spíše koncentricky uspořádanou obec. Tyto vsi existují také v rovinnatých terénech. Malé vsi jsou charakteristické svojí velikostí, která je na rozdíl od předchozích typů spíše rozlohou menší. Tímto typem se rozumí malé vesnice s koncentrovanou zástavbou, ovšem jejich půdorys je různorodý a tvoří tak ucelenou skupinu.

Poslední skupinou jsou novověké parcelační a rozptýlené obce. Jde o sídla, jejichž typickým znakem rozumíme horské a podhorské oblasti, které vznikaly v členitých terénech kolem 18. a 19. století. Jediné, co do této skupiny nepatří, jsou novověké (raabizační) vsi, jež přenášely původní půdorysné plány. Specifickým typem jsou parcelační obce s geometricky vymezenou návší. Mnohem častější formou jsou parcelační ulicové obce, kde většina reálných ulicových obcí je velmi vývojově mladá. V horských oblastech hledáme nejčastěji obce s parcelačními řadami, které vytváří velmi složité a rozsáhlé struktury. Domy se řadí podél komunikací nebo hranic katastru obce. Posledním zmíněným podtypem jsou rozptýlené rozvolněné vesnice. Jejich variantu představují Valašské řetězové obce, kde osu sídel tvoří potok a veškerá zástavba prezentuje malé osamocené skupinky domů, které se nachází i na vrcholcích kopců členitého území (Kuča, 2012).

6.4 Principy sídelní struktury

Hlavním záměrem této práce je zkoumání lidského osídlení a následný vývoj krajiny po současnost. Pojmem urbanismus se rozumí soubor všech vědeckých i architektonických procesů při záměrném vzniku sídla. Urbanizace je definovaná jako změna sociálně prostorových forem ve společnosti v závislosti na její modernizaci. Beze sporu mluvíme o růstu a zvýšení koncentrace obyvatelstva obce. Změny se také týkají sociální a kulturní stránky života lidí. Urbanizaci rozdělujeme na několik dílčích předmětů. Jedná se o urbanizaci demografickou, ekonomickou, prostorovou či sociální. Z geografického pohledu je urbanismus vnímán jako koncentrace obyvatelstva směřující z venkovského území do měst (Toušek, Kunc, Vysoudil, 2008).

Památkový urbanismus

Odlišujeme také památkový urbanismus, který spočívá v ochraně historicky cenných staveb a jejich péči. Památkovou hodnotu mají i další městská a venkovská sídla, bohužel nyní ještě nejsou všechna plošně vymezena a chráněna (viz tab. 2). Důležitou roli hraje detailní pohled na urbanistickou strukturu sídla, jednotlivou zástavbu, zeleň, vodní plochy a další. Naopak zaniklé složky v krajině můžeme zjistit podle starých map Státního katastru, nebo z ortofotomap. Každou stavbu či krajinný prvek můžeme ocenit na základě památkového hodnocení stavby a zařadit do vybraných kategorií.

Tab. 2 Kategorie podle památkové hodnoty

	Objekt památkové hodnoty	barva při zákresu památky
A+	stavba architektonicky cenná, nadmístního (regionálního) významu	Červená
A	stavba architektonicky cenná, individuálně památkové hodnotná	Modrá
B	stavba urbanisticky cenná	Zelená
C	stavba nehodnotná	Hnědá
D	stavba hmotově a architektonicky rušivá	Fialová
N	architektonicky kvalitní novostavba	tmavě šedá
O	stavba nehodnotná, v urbanistickém kontextu podružná	světle šedá
Z	stavba zaniklá, nejčastěji proluka	Žlutá

Zdroj: Kuča, 2012

7 LEGISLATIVNÍ NÁSTROJE PŘI PÉČI O KRAJINU

Pro potřeby zpracování diplomové práce byly využity i legislativní zdroje. Jejich podoba je značně zestručněná a vymezují pouze ty zákony a vyhlášky, které jsou pro tuto práci zásadní.

Zákony a vyhlášky

Zákon 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti.

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území.

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí.

Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky.

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů.

7.1 Stavební zákon

Od 1. 1. 2007 vstoupil v platnost nový stavební zákon – 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Tento zákon navazuje na model z roku 1976, který ještě obsahoval část o vyvlastňovacím řízení. Tuto pasáž nalezneme nyní jako samostatný zákon 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění). Další změnou také byla změna struktury zákona.

Zmíněný zákon spravuje zejména hlavní cíle a úkoly územního plánování, dopady na udržitelný rozvoj, posuzování vlivů na životní prostředí a také předpoklady pro stavbu a tím využívání zeleně. Dále se tento zákon věnuje rozvojem veřejné infrastruktury, evidencí územně plánovacích činností a staveb.

Zákon také pozměňuje stavební řád, rozděluje pravomoci stavebním úřadům, které pak následně poskytují povolení ke stavbám. Zákon dále upravuje hlavní podmínky pro projektování a realizaci staveb. Dalšími důležitými body jsou vstupy na vlastní pozemky a ochrana veřejných zájmů. Dochází tak k zabezpečení přírodního a kulturního dědictví země (Zákon č. 183/2006, 2010).

vyhláška č. 500/2006 Sb.

Předmětem úpravy této vyhlášky podle § 1 se pozměňují kompetence územně analytických podkladů, dále také obsah územně plánovací dokumentace, následně vše o pořizování, hodnocení dopadů na udržitelnost krajiny a aktualizace územně plánovací dokumentace a podkladů pro evidenci tohoto procesu. Dále § 3 udává, že mapové zdroje pro práci s územně analytickými podklady a územně plánovacími dokumenty jsou katastrální mapy, Státní mapa, Základní mapa České republiky a další.

vyhláška č. 501/2006 Sb.

Zde můžeme najít vše ohledně územně technických náležitostí zrušené vyhlášky č. 137/1998 Sb. Zabývá se kromě problémů územního plánování také nároky na vsakování a odvádění dešťových vod z urbanizovaných a zpevněných území. Další změnou se stal přesun daných úprav ohledně individuálního zásobování vodou, žump a malých čistíren, ohraničení vlastních pozemků, reklamních ploch a stavenišť.

7.2 Zákon o posuzování vlivů na životní prostředí (ŽP)

Zákon o posuzování vlivů na ŽP vymezuje hodnocení dopadů na environmentální prostředí a zdraví všech obyvatel. Podle § 1 se stává důležitým bodem proces posuzování dopadů na ŽP, zda jsou ve shodě s právy Evropských společenství. Základem hodnocení vlivů na ŽP je vytvořit objektivní a odborný podklad pro vznesení rozhodnutí, nebo určitého opatření, které přispěje k udržitelnosti území.

Dále § 2 hodnotí dopady na zdraví obyvatel, vlivy na ŽP, škodlivé vlivy na živočichy a rostliny, ekosystémy, vodu, ovzduší, klima, krajinu, přírodní zdroje, kulturní dědictví a ostatní, pro jejichž vymezení existují zvláštní právní předpisy.

7.3 Zákon o katastru nemovitostí

Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky. Zde můžeme nalézt seznamy údajů o nemovitostech v České republice, vše o jejich geometrických a polohových záznamech. Dílčí částí je evidence vlastnických a věcných práv. Uvedením vlastníka nebo správce do katastru nám dokazuje majitele, jež je ze zákona povinen se starat o patřičný pozemek či zelenou plochu (Zákon č. 344/1992, 2010).

7.4 Lesní zákon

Podle tohoto zákona se zařizujeme od roku 1995 a v jeho plné formě mluvíme o zákonu č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů (MŽP, 2013).

Podle § 1 je základem vymezení předpokladů pro zachování lesa, péči o něj a obnovu lesa jako národního bohatství, jež tvoří nepostradatelnou složku ŽP a plní funkci pro posílení trvale udržitelného rozvoje. Účel tohoto zákona tkví v tom, že všechny lesní porosty splňují funkci lesa, tvoří nezpevněné plochy, v místech kde byly lesy pokáceny. V neposlední řadě jsou tu také zpevněné cesty a vodní plochy. To, co nepovažujeme za lesní porosty, jsou lesní školky a plantáže. O ostatních problémech vymezení rozhoduje orgán státní správy lesů.

Důležitým bodem zákona jsou nařízení o chování v lesích. Zákon přikazuje pouze takové chování, které bude v souladu s přírodou, aby nedocházelo k ničení a omezování běžného chodu lesních porostů. Za porušení hrozí ztráta pozemku či omezení jeho užívání, dále také finanční pokuta.

8 SPRÁVNÍ ORGÁNY PRO PÉČI O KRAJINU

Magistrát města Prostějova se nachází na radnici na náměstí T. G. Masaryka. Další jeho pověřené budovy můžeme hledat v nejbližším okolí centra města Prostějova. Primátorem města je Miroslav Pišťák. Struktura organizace magistrátu města je obdobná jako u ostatních statutárních měst. V rámci této práce má zásadní význam Stavební úřad a jeho oddělení územního plánování neboli Úřad územního plánování.

8.1 Stavební úřad

Stavební úřad je jednou z dílčích pravomocí úřadů, jež jsou zmocněny výkonem státní správy podle zákona č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu. Úřad a jeho pravomoci jsou jasně stanoveny a zabývají se územním a stavebním řízením, změnami účelu využívání staveb, odstraňováním staveb a dalšími kompetencemi.

Výkon přenesené působnosti Stavebního úřadu v Prostějově v oblasti územního plánování, rozhodování stavebního úřadu jsou v rozmezí přesně vymezené magistrátem města.

Dílčí oddělení Stavebního úřadu města Prostějova jsou:

- Oddělení pro město Prostějov
- Oddělení pro přičleněné obce
- Oddělení památkové péče

- Oddělení územního plánování – Úřad územního plánování

8.2 Úřad územního plánování

Územní plánování patří do kompletní strategie pro ozdravování měst a snaží se vylepšit udržitelný rozvoj měst a obcí v SO ORP Prostějov. Územní plánování nemůže dobře pracovat bez souhry dílčích procesů, jako je například koordinace všech činností města a zodpovědnost mezi státem, regionální a místní správou. O plánování můžeme mluvit jako o soustavném procesu, jenž se projevuje v cyklech. Obsahuje územně plánovací proces a také zpětné vazby, které nám pomohou zkontrolovat plánované cíle vzhledem ke změněným podmínkám (Lužný, ústní sdělení).

Hlavní nástroje územního plánování:

Územně analytické podklady – náplní je vyhodnocení stavu a vývoje území, stanování hodnoty a omezení z důvodů ochrany veřejných práv. Vyplyvají z vlastností území, jejich záměrů na plánování úprav a zabezpečení udržitelného rozvoje území. Východiska jsou obsažena v územně plánovacích dokumentacích. Součástí jsou územně analytické podklady a územní studie.

Územní analytické podklady (ÚAP) jsou na základě stavebního zákona dvojstupňově aktualizovány. Úplná aktualizace následuje až po aktualizaci průběžné, která upravuje územní podklady pro udržitelný rozvoj oblasti. Tato aktualizace probíhá neustále, na rozdíl od úplné aktualizace, jež se obměňuje po dvou letech (Magistrát města Olomouce, 2012).

Politika územního rozvoje – konkretizuje úlohy v republikových a mezinárodních spojitostech na celém území České republiky, vytváří rozvojové oblasti a osy, vymezuje specifické oblasti, koridory dopravní a technické infrastruktury. Vždy je součástí určitého vyhodnocení vlivů na životní prostředí.

Územně plánovací dokumentace – hlavní náplní je rozhodování o území, vše je samozřejmě právně ukotveno. Plánovací dokumentaci dělíme na Zásady územního rozvoje, Územní plán, Regulační plán.

Územní rozhodnutí – lokace budov, změna jejich využití, obměna vlivu území a další procesy ohledně území, můžeme upravit pouze se souhlasem územního rozhodnutí, které je platné dva roky (vlastní šetření).

8.3 Obecní úřady vybraných obcí

Vše se uskutečňuje na základě veřejných zasedání zastupitelstva jednotlivých obcí, starostové obcí vykonávají svoji funkci uvolněně nebo neuvolněně. Starosta je členem obecní rady a stojí v čele obecního úřadu. Veřejná správa vybraných obcí je z větší části řízena Statutárním městem Prostějov.

9 CHARAKTERISTIKA ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ

Zájmové území je součástí SO ORP Prostějov a je vymezeno katastrálním územím čtyř obcí. Prováděné šetření zahrnuje obce Klenovice na Hané, Pivín, Čelčice a obec Skalku. Jejich poloha v rámci České republiky (viz příloha). Následná vektorizace bude realizována na celkové ploše všech zkoumaných obcí. Práce se bude zabývat nejen zachovalostí sídelní struktury a jejím následným vývojem, ale i krajinou sférou. Vzhledem k vesnickému typu obcí se zde nalézá i typická zemědělská krajina obklopující vsi. Tato oblast je zajímavá proměnlivostí, kterou sledujeme od poloviny 19. století. Za nejčastější přeměnu považujeme rozrůstání zastavěného území, kácení lesů, rušení rybníků a zasypání lomů.

9.1 Pivín

Geografický popis obce

Obec Pivín leží v Olomouckém kraji, jihozápadně od okresního města Prostějova. Tato obec společně s ostatními vesnicemi, o kterých pojednává tato práce, se nachází na rozhraní Hornomoravského úvalu a Dražanské vrchoviny. Pivín nalezneme tedy v Hornomoravském úvalu přesněji na Prostějovské pahorkatině. Nejvyšší místo se rozkládá na katastrálním území mezi vesnicí Pivín a lázeňskou obcí Skalka v nadmořské výšce 279 m. V okolních skalách můžeme najít prvohorní kámen kulm, v němž se objevuje množství zkamenělin. Čtvrtohory doprovázel vznik silných vrstev žluté cihlářské hlíny. Můžeme zde objevit také nejedno rašeliniště (Horák, 2009). Říčka Okenná, která protéká středem obce, ovlivnila také rozložení domů na návsi. Vzhledem k bažinatým břehům potoka se musely budovy stavět dál od něj. Tím se stala dominantou obce její široká náves.

Obr. 1: Letecký pohled na obec Pivín (Horák, 2009)

Historie obce

První doložené důkazy obce máme již z pravěkého osídlení. Podle nálezů v této oblasti můžeme předpokládat mladší dobu železnou, tedy období 370 – 310 př. n. l. Tato doba se shoduje s přítomností Keltů na našem území. Pivín se nachází v kotlince, která byla v minulosti špatně chráněná před různými hrozbami a nájezdy zvenčí. Pro nepřátele se tedy jednalo o velmi výhodné území (Horák, 2009).

První písemná zmínka je z roku 1321. V úředních listinách můžeme nalézt, že král Jan Lucemburský zastavil Pivín společně s dalšími městy a tvrzemi (Obec Pivín, 2015). Roku 1350 se bratr císaře Karla IV. stal držitelem Pivína. Důležitou postavou je kněz Pavel z Pivína, který pravděpodobně získal doktorát na Pražské univerzitě a pracoval jako prokurátor konzistoriálního soudu a biskupský notář. Kolem roku 1580 – 1623 dochází k povýšení Pivína na městečko i se všemi náležitostmi. Za důkaz se považovala pečeť, která nesla právě toto označení. Při podrobném zkoumání se však dokázalo, že toto povýšení nebylo uznáno panovníkem, tudíž o jeho pravosti vznikaly pochybnosti. Existuje více variant dokazujících povýšení a dodnes není jasné, kdo a kdy přesně z pánů nakonec tento titul udělil (Horák, 2009). Mezi nejpravděpodobnější muže, patří Jan Žalkovský, který později obec dokonce dvakrát koupil. Podle informací dal městečku jméno "černé", podle černého lesa obklopujícího cestu do sousedních Dobromilic (Obec Pivín, 2015). Od roku 1670 získal Pivín hrdelní právo, ale společně s většinou důležitých práv a titulů se písemné doklady nedochovaly.

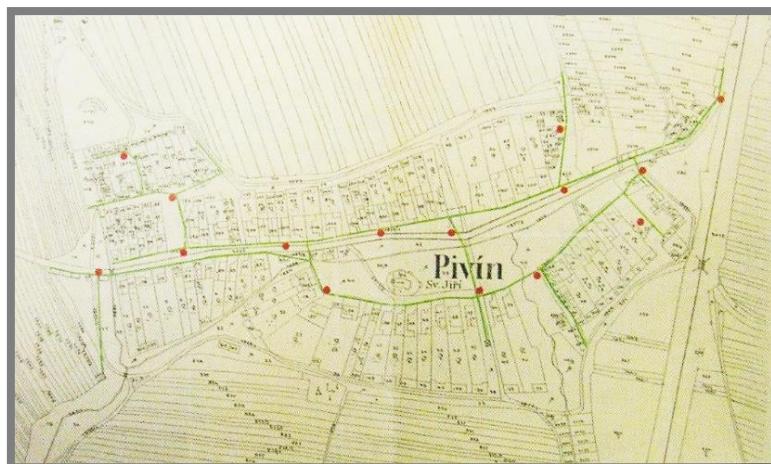
V roce 1631 se spíše hovoří o temných letech, jelikož vpád tureckých vojsk v Pivíně zanechal znatelnou pohromu. Turecké vojsko vraždilo, loupilo a nakonec celou vesnici zapálilo. Obce vyhořela do základů a obyvatelstvo se odstěhovalo. Nikdy už Pivín nedosáhl takové velikosti, kterou měl před vpádem Turků. Další ránou pro Pivín byl rok 1642, kdy došlo k vpádu Švédů, kteří obec opět zpustošili. Po těchto sporech byly v roce 1656 provedeny poprvé zápisy polností, v nichž se stanovila poddanská půda, ale také záznam katastru obce.

Důležitým bodem bylo I. vojenské mapování v roce 1764, přičemž později mapy musely projít korekcí. V této době ještě nebyly známy trigonometrické body a mapy se kreslily „od oka“ navíc se mapové listy skládaly a většinou na sebe nepasovaly (Horák, 2009). Další vývoj se odehrával hlavně v zemědělství a dopravě.

Zajímavostmi katastrálního území jsou již zaniklé usedlosti, které se kdysi rozprostíraly při západní hranici území Pivína. Těmito staveními myslíme Kandia a Bajajka. Kandia se nachází u křižovatky směrem na Němčice – Dobromilice – Prostějov (Obec Pivín, 2015). Usedlost byla v minulosti obklopená tmavými pivínskými lesy a využívala se jako myslivna. Později se z ní stala zájezdní hospoda pojmenovaná Kandia. Existovala přes 500 let a byla zničena za války společně s ostatními staveními v sousedství. Bajajka je skupina chalup také směrem na obec Dobromilice (Peřínka, 1912).

Stavební práce a rozvoj obce

Vzhled návsi se začal značně pozměňovat. Do konce 19. století bylo v obci vybudováno petrolejové osvětlení na dřevěných sloupech a také došlo ke zřízení poštovního úřadu, který funguje od roku 1896 až doposud. Rok 1901 přinesl zasypání rybníka u kostela, dále proběhly úpravy břehu potoka a vysázely se okrasné stromy. Dříve byla totiž náves nehezká a hlavně dosti rozbahněná, proto se v tomto období na vzhledu návsi velmi pracovalo. V roce 1904 nastávají významné přestavby dřevěných mostků na mosty betonové. Od třicátých let opět celá obec prochází modernizací. Tentokrát se změna týkala zavedení elektřiny prostřednictvím Středomoravské elektrárny, a. s. v Přerově (Horák, 2009). O dni 14. 12. 1930 hovoříme jako o slavném okamžiku, kdy se zavedl a spustil elektrický proud a došlo k výstavbě obecní kanalizace v obci Pivín (Obec Pivín, 2015).

Obr. 2 Znáznornění elektrifikace a veřejného osvětlení v roce 1930 (Horák, 2009)

Poválečné období bylo ve znamení obnovy vesnice. V roce 1949 vznikla budova JZD Pivín, po roce 1956 docházelo k melioračním pracím na celém území katastru obce. 1958 byl i přes mnohé protesty občanů zrušen hostinec. Namísto hostince vznikla samoobsluha. Vzhledem k poklesu kultury se v šedesátých letech plánovala výstavba kulturního domu. Právě pro společenský život vznikl na návsi taneční parket, později kolem něj vznikla točna a zastávka pro autobusy. Nezapomínalo se také na další opravy, vznikaly nové mostky přes říčku Okennou, vodovod na hřbitov, došlo k opravě štítové zdi u fary a budování betonových chodníků od hasičské zbrojnice až k JZD. Roku 1978 byla otevřena nádražní budova. Výstavba tenisového a fotbalového hřiště se konala od roku 1985.

Politické členění

Nově vzniká politická správa. V letech 1850 – 1855 patří obec Pivín do politického okresu Kroměříž, později v letech 1855 – 1868 do politického okresu Kojetín, do roku 1877 se vrátil Pivín pod okres Kroměříž. Další změna již trvalejšího charakteru nastává do roku 1949, kdy obec náleží do politického okresu Přerov. V období 1949 – 1960 spadá do okresu Kojetín. Od roku 1960 až dodnes Pivín patří do politického současně i soudního okresu Prostějov. Politická správa nebyla jedinou nepravdělnou změnou, ale i hranice krajů se měnily. Od roku 1850 – 1960 Pivín náležel do Olomouckého kraje, později do roku 1999 se nacházel v kraji Jihomoravském a po roce 2000 se opět vrátil do Olomouckého. V tomto období se pod Pivín přiřazuje obec Skalka (Horák, 2009).

Zemědělství

Od roku 1669 Pivín patřil na dlouhou dobu pod vlastnictví kláštera. Kláštery poctivě vedly veškerou administrativu a soupis polností a pozemků. V roce 1722 dochází k přepisu polností zavedením nového rozdělení. Zrušily se lány a pololány, namísto nich se užívaly pouze čtvrt a tři čtvrtě lány. Tímto krokem se sice panským zvýšily daně, ale sedláci v Pivíně se pohybovali na hranici chudoby. Vše se mělo napravit zavedením tzv. Tereziánského katastru v roce 1753. Roku 1949 se vystavěla budova JZD a od roku 1956 se začaly provádět meliorační práce na obecním území a touto činností ještě některá půda není dodnes obdělavatelná.

Doprava

Dopravní spojení obce se stalo důležitým bodem a to díky vybudování odbočky moravsko-slezské severní dráhy. První vlak zde projel 1. 5. 1871, nicméně obec byla bez nádraží, proto zde vlaky jen projížděly a zastavovat tu začaly až od roku 1887. Jak osobní tak i nákladní doprava měla pro obyvatele Pivína pozitivní vliv. Nákladní doprava usnadnila zemědělcům práce s přepravou obilí, řepy a dobytka. V období kolem roku 1896 se vystavěla silnice do Klenovic na Hané a Prostějova. Další renovaci jsme mohli pozorovat v období 1931 – 1932. Došlo ke stavbě silnic v rámci obce, respektive jejich vydláždění. V letech 1935 – 1936 byla vyjednána dohoda mezi Pivínem a Státními drahami pro potřeby údržby komunikací v nejbližším okolí tratě. Po válce se veškerá infrastruktura musela opravit.

Současná situace v obci

V současnosti dochází k další přeměně podoby vesnice. Důležitým počinem byla regulace vodního toku Okenná a dostavba nových bytových jednotek. Po roce 2001 se realizovala obnova zeleně na návsi a zatravnění fotbalového hřiště. O dva roky později se zrekonstruovala škola a vybudovalo se i školní hřiště. V roce 2012 žilo v Pivíně 720 obyvatel ve 205 obydlených domech. Katastrální území vesnice odpovídá přesně 693 ha, z toho 640 ha je zemědělská půda. Nyní můžeme vidět, že obec vzkvétá a neustále se zvelebuje. Tím zpříjemňuje život obyvatelům obce Pivína (Horák, 2009).

Obr. 3 Základní škola v Pivíně (foto B. Kalábová, 10. 10. 2014)

9.2 Klenovice na Hané

Geografický popis obce

Klenovice na Hané jsou situovány v úrodné hanácké rovině. Obec se nachází 12 km od okresního města Prostějova, sousedí s obcemi Pivín, Čelčice a s Obědkovicemi. Klenovice se rozprostírají na protáhlém severovýchodním svahu Větráku s nadmořskou výškou 253 m. Návrší rozdělují východní výběžky Drahanské vrchoviny a údolí řeky Valová, která nedaleko obce protéká v nadmořské výšce 200 m. Na katastrálním území můžeme nalézt Klenovický potok, jež se vlévá do říčky Okenná.

Historie obce

Tato obec se nachází na úrodných nížinách střední Moravy, kterou osidlovali pastevci a zemědělci již v dávných dobách. Kolem roku 400 před n. l., se zde objevili Keltové a později i germánské kmeny. Po opuštění území Germány se k nám pomalu dostávali Slované, již se zprvu věnovali hlavně lovu, ale postupně přecházeli k chovu zvířat a zemědělství, tak jako na většině území (Pospíšil, 2001).

Založení Klenovic se datuje k roku 1028, kdy došlo k osvobození Moravy Břetislavem, vévodou moravským. Zakladatelem obce Klenovice se udává otec nebo děd Klena. V tomto období začaly vznikat kolem dvorce jedné rodiny typické osady, kterým se říkalo okrouhlice,

z nichž se později staly vesnice. Písemnosti jsou značně omezené, ale již od 14. století jsou zprávy mnohem četnější. Na území se rozkládaly rozlehle bažiny Blata s hlubokými bezednými tůňmi, jejichž okraj dosahoval až po panskou ovčírnu a vodní mlýn. Od roku 1370 započaly spory o využívání těchto bažin s okolními obcemi jako je Ivaň a Čelčice. Ve 14. století se začalo objevovat jméno Klenovice stále častěji (Obec Klenovice na Hané, 2003).

Obec dále náležela rodu Šternberků. Ti se zasloužili o jeho povýšení na městečko s tržním právem a to v roce 1400. Za vlády rodu Šternberků se v Klenovicích nacházel kostel a podle záruční listiny papeže Bonifáce IX., se dá odhadnout, že kostel v obci stojí nejméně od roku 1350. Dále se majitelé obce často měnili. Značný vliv na rozvoj vesnice měli čeští bratři, kteří založili v Klenovicích svůj sbor kolem roku 1488. Kaple moravských bratří se nacházela na hřbitově u kostela.

Změny ve vedení obce pokračovaly. Odehrávaly se zde také boje náboženské, a jelikož tlak ze strany katolíků byl natolik silný, že se v roce 1618 vymanil z vlivu luteránů. Tím se obec stala pouze obcí katolickou.

Během Třicetileté války byly všechny klenovské domy buď vypáleny, nebo zcela zdemolovány. V roce 1657 v téměř zničené vesnici, byly obydlené ze šedesáti domů pouze dva (Peřinka, 1912). To se ale postupně měnilo a obec se znovu začala osídlovat. V roce 1681 vznikla gruntovní kniha. Zde byly zapsány všechny statky i s výměrou jejich polí, jejich majitelé a rok získání majetku. 1720 je počátek zavedení Matrik. V roce 1834 se odehrálo první sčítání lidu, podle něhož měly Klenovice 106 domů a 671 obyvatel. Obec se řadila k bohatším obcím, proto zde bylo ubytováno vojsko a celých šest měsíců se obyvatelé o ně museli starat.

19. století provázely další zásadní události. K velkým ranám Klenovic patřila epidemie cholery, nejeden požár a války. To oslabilo obec na dlouho. Na druhou stranu tu byla také pozitivní činnost, kterou obyvatelé označují za důležitou, příkladem je vznik dobrovolného hasičského sboru. Prvním velitelem se stal F. Zmeškal, který se později objevil v roli prvního radního a dále i jako starosta obce.

Na počátku 20. století se v obci rozvíjel také společenský život. Nacházelo se zde množství spolků, jako čtenářský, svaz domkářů, pravidelná hospodářská besídka s knihovnou, odbor charity, družina katolických zemědělců a velmi důležitá záložna.

Po 1. světové válce zde panovaly oslavy a na počest se zde vysadily tři lípy. Následně došlo k pojmenování částí Klenovic, často se označují i dvěma názvy – Kout, Klebetov, Na kopci

(neboli U větráku), Draha, U hliníku (Pod větrákem) a Zákostelí (Za humny). Rozdělení místních částí viz příloha (Pospíšil, 2001).

Obr. 4 Pohled na obec Klenovice na Hané (foto B. Kalábová, 11. 8. 2014)

Obce Čelčice, Obědkovice, Tvorovice byly přiřaženy ke Klenovicím. Fara nebyla jediná, která pojmulu sousední obyvatelé. Také škola v Klenovicích měla velký význam, kromě Čelčic je ještě obec Tvorovice přiřkolena ke Klenovicím. (Peřinka, 1912).

Stavební práce a rozvoj obce

Důležitým počinem bylo zavedení elektřiny roku 1914. Po obou světových válkách obec procházela poválečnými opravami, které financovaly hlavně veřejné sbírky. Započala oprava kostela a byly pořízeny nové věžní hodiny a zvonů. Zřídila se také četnická stanice. Rok 1958 představoval další změny a tou hlavní bylo odstranění hřbitova u kostela a jeho přemístění na okraj vesnice směrem na Ivaň. Došlo k významné výstavbě dvou učitelských bytovek, dokončení požární zbrojnice a zdravotního střediska. Pro nedostatek materiálu byl v roce 1974 pozastaven chod cihelny. V roce 1980 se vystavělo nákupní středisko. Pozemek naproti škole sloužil pro stavbu nových bytovek pro zaměstnance JZD.

Po volbách v devadesátých letech se vypracoval nový harmonogram nejdůležitějších akcí, nejen ve stavebnictví. Nejrozsáhlejší událostí bylo zavedení plynu v obci, což mělo vylepšit nejen bydlení, ale hlavně přispět ke zlepšení kvality ovzduší. Kolem roku 1994 – 1995 začala využívat plynové topení většina obyvatel Klenovic. Toto období bylo ve znamení zvelebení návsi

a rekonstrukce hlavní silnice, k níž byly vybudovány nové příjezdové cesty k domům. Vše doplnila úprava veřejného prostranství a výsadba nového trávníku. Další etapa stavby a rekonstrukcí pokračuje až do současnosti.

Obr. 5 Pohled na náves v Klenovicích na Hané (foto B. Kalábová, 11. 8. 2014)

Politické členění

Klenovice na Hané nezaznamenaly tolik změn ohledně politického členění jako ostatní obce. Od 16. století obec náležela a byla spravována Tovačovským panstvím. Dále už od roku 1850 na dlouhou dobu Klenovice patřily k okresu Kojetín, ovšem po jeho zrušení se v roce 1960 Klenovice přiřadily k okresu Prostějov a platí to tak dodnes (Pospíšil, 1912).

Zemědělství

V Klenovicích bylo založeno JZD v roce 1949, do něj ovšem vstoupili jen bezzemci a drobní rolníci. Bohatí sedláci se do společného družstva nehrnuli, ale později změnili názor. V padesátých letech vzniklo zemědělské strojní družstvo. Právě v tomto období pociťujeme přeměnu krajinné stránky území vlivem velkých zásahů orby na rozlehlé meze. Situace se ani později nezlepšila. V roce 1956 obec zakoupila první tři kombajny. V kronice se udává, že prvním impulzem ke zlepšení byl přechod od společných polí k typu hospodaření se společným ustájeným dobyt看. Souhlasili skoro všichni zemědělci, kdo nesouhlasil, byl z družstva vyřazen. V roce 1974 bylo vytvořeno společenství JZD – Klenovice, Skalka, Ivaň, Pivín,

Čelčice, Obědkovice a Tvorovice. Nyní ZD Klenovice na Hané hospodaří s více jak 2850 ha, a to i mimo své katastrální území.

Doprava

Pro vylepšení dopravního spojení mezi okolními vesnicemi, byla důležitým bodem výstavba silnice v roce 1899. O rok později byla vydlážděna silnice na vrchol Větrák. Rozvoj dále pokračoval výstavbou silnice na návsí, kterou obepíná nová lipová alej. V roce 1916 se stavěla silnice do obce Ivaň. Ohledně vlakového spojení z Prostějova vede trať přes Čelčice do Pivína a dále do Nezamyslic. Klenovice se nachází tedy mimo železniční dráhu, což patří k jedné ze slabých stránek obce. Obyvatelé proto musí docházet na nejbližší vlakovou zastávku, která se nachází v sousedních Čelčicích.

Současná situace v obci

Nyní žije v obci Klenovice na Hané 795 obyvatel (k roku 2011), nachází se zde 273 domů s celkovými 322 byty. Je zde i několik novostaveb, a to hlavně na západním okraji obce. Na počátku nového tisíciletí si můžeme všimnout rekonstrukce hřbitova společně i s trávnickovou úpravou, vysazení mladých stromů a naopak vykácení starých a proschlých. K chloubě patří určitě kostel, který tvoří dominantu celé obce. Kostel prošel řadou úprav za posledních pár let. Došlo k instalaci reflektorů pro celoroční osvětlení a opravě fasády.

Obr. 6 Kostel sv. Bartoloměje v Klenovicích na Hané (foto B. Kalábová, 11. 8. 2014)

Další celková rekonstrukce následovala na budově Obecního úřadu. Vznikla i nová digitální telefonní ústředna v mateřské škole. Obec se snaží modernizovat a hlavně zpřijemňovat život obyvatel Klenovic. Obecní kroniky sloužily jako jediný pramen ke zpracování celé historie obce.

9.3 Čelčice

Geografický popis obce

Obec Čelčice je středně velká, typicky česká vesnice. Nachází se na úrodné rovině 8 km jihovýchodně od Prostějova. Obec leží mezi Čehovicemi, Skalkou a Klenovicemi na Hané. Nadmořská výška se pohybuje kolem 209 m a dále se zvyšuje směrem k obci Klenovice na Hané. Zde se výška pohybuje okolo 230 m n. m. Naopak na sever se území lehce svažuje dolů a přechází tak v rovinatou oblast podél řek Valové a Romže. Celá krajina se rozkládá na svahu výběžku Dražanské vrchoviny. Protéká zde říčka Okenná, která lemuje východní okraj vesnice. Obec se nachází na úrodných a kvalitních půdách, kde se daří většině obilovin a luštěnin.

Historie obce

Na území obce se objevuje pravěké a raně středověké osídlení, jež známe z několika lokalit v okolí vesnice. Archeologickými pracemi se podařilo nalézt zlomky keramických nádob, které dokládají dané stáří a kulturu.

První dochované zmínky o obci Čelčice pocházejí z roku 1078. V latinsky psané zakládající listině kláštera Hradisko u Olomouce byla poprvé zmíněna osada Celcziczi. Obec patřila mezi statky darované klášteru. Vše jsou pouze předpoklady, protože dodnes se s jistotou neví, jestli šlo o darovanou osadu Čelčice nebo o obec Kelčice. Podobně je tomu také u listiny krále Vladislava II. z roku 1160. Až roku 1342 se pravděpodobně Racek z Čelčic postaral o první prokázané zmínky o obci. Vzhledem k domněnkám o dřívějším období vzniku se o toto území nyní zajímá p. Fojtík z Akademie věd ČR v Brně. Výzkum se zaměřuje na archeologické práce na celém katastrálním území a hledání nových informací o vývoji obce (Obecní úřad Čelčice, 2010).

Historická náves v obci, tvořená selskými grunty, se tvarem podobala podkově obrácené k východu. Při stavbě obce se řešila hlavně ochranná funkce, která měla vliv na cizí obyvatelstvo, jež bylo po vstupu do vesnice značně dezorientované (Obec Čelčice, 2015). Od 14. století byla obec rozdělena na několik částí, které patřily různým majitelům. V 15. století se v obci nacházelo 13 lánů a rybník. Od tohoto období až do poloviny 19. století obec spadala a byla spravována obcí Tovačov. Následovalo období neustálých změn majitelů obce. V roce 1793 bylo v Čelčicích 376 obyvatel a 41 domů. O sto let později už 448 obyvatel a 64 domů.

Obr. 7 Historický pohled na uspořádání obce Čelčice (Obecní úřad Čelčice, 2010).

V obci docházelo k veřejné dražbě a odkoupení nepotřebných pozemků, mezí a příkopů. To se pozitivně projevilo na finanční stránce obce. V šedesátých a sedmdesátých letech 19. století se rozdělávaly obecní pastviny, a to vyvolalo značné spory domkařů a usedlíků. Důležitým počinem bylo odvodnění a scelování pozemků, také oprava mostu směrem na Klenovice na Hané a rekonstrukce silnice k železničnímu nádraží. Meziválečné období bylo ve znamení oprav a soupisu majetku, ale také regulačních prací, scelování pozemků, kolaudací nově vystavených cest. V roce 1939 došlo k přeměření tratí a k vytvoření přesných hranic mezi sousedy. Vše bylo doplněno o nové mapy (Obecní úřad Čelčice, 2010).

Stavební práce a rozvoj obce

Čelčice prošly výrazným rozvojem hlavně ve stavebním vývoji. Významnou stavbou byl vlastní hřbitov, jelikož do té doby se pohřbívalo pouze v Klenovicích na Hané. Na jaře 1925 se budovala kanalizace, která nahradila ošklivé a značně nebezpečné příkopy. Tento krok

samozřejmě přispěl nejen ke zlepšení hygienické, ale také estetické stránky obce. O pět let později došlo k úpravě potoka Okenná, při které se prohloubilo a vyrovnalo dno. Od poloviny 20. let 20. století stavební práce pokračovaly a došlo ke značnému posunu dopředu v rámci elektrifikace. První rádiová stanice zde byla postavena 1926.

Po druhé světové válce se začalo opět s poválečnou obnovou. Pro oslavy vybudovali sociální demokraté jeviště s oponou, které se nacházelo v sále hostince paní Marie Bláhové. První představení se konalo na Silvestra roku 1946 a od té doby se zde akce konaly pravidelně. Z hlediska důležitosti se dala přednost stavbě mateřské školy před ostatními stavbami, jelikož školka nemohla dále existovat v bývalém hostinci. V roce 1961 se začalo s výstavbou samoobsluhy a její otevření se konalo o rok později. V plánu do budoucna se také počítalo s doděláním autobusové zastávky, budovy nádražní stanice a vznikem vodovodu Pivín – Skalka – Čelčice. Také se přestavěla kaplička a upravila komunikace. V roce 1982 započala rekonstrukce mateřské i základní školy a výstavba nového kulturního domu.

Po listopadových událostech v roce 1989 se život v obci transformoval stejně jako v ostatních vesnicích. Nastává období velkých proměn ve společnosti. Objevily se nové soukromé firmy, nové obchody s potravinami, obchod s elektroinstalací a další (Obecní úřad Čelčice, 2010).

Politické členění

Od 15. století obec spadala do soudních pravomocí Tovačova. Zde se projednávaly závažné věci, které nesměly řešit vesnické úřady. Dále pak obec patřila politické správě Přerova a do soudního okresu Kojetín. Vše ostatní jako obchod a dopravní spojení probíhalo častěji s Prostějovem. V roce 1850 se staly Čelčice samostatnou politickou obcí, která spadala do soudního okresu Kojetín. Docházelo ke změnám a v roce 1855 již patřila k politickému okresu Kroměříž. Do roku 1866 existoval smíšený Okresní úřad v Kojetíně. Do roku 1877 se Čelčice vrátily okresu Kroměříž a později v témže roce byla obec včleněna do nového okresu Přerov, kde setrvala do roku 1949 (Obecní úřad Čelčice, 2010). Změny neustále pokračovaly a od roku 1949 spadaly Čelčice do okresu Kojetín, ale ne na dlouho. Roku 1960 došlo ke správní reformně a okres Kojetín byl zrušen. Obce se tedy rozdělily mezi okres Prostějov a Přerov. Čelčice konečně připadly Prostějovu (Peřinka, 1912).

Zemědělství

Od poloviny 20. století v zemědělství nastoupil proces socializace zemědělství. Zemědělci museli obdělávat určenou plochu a dodávat množství úrody a surovin k veřejnému obdělávání. Průběh měl několik etap. V první řadě se založily JZD. V další fázi byla ustavena družstva I. typu, kde hlavním krokem byla spolupráce. Dále vznikala družstva II. typu, jež byly charakteristické rostlinnou výrobou a scelováním pozemků. Družstva III. typu se začaly věnovat i živočišné výrobě. Zemědělci zaváděly socialistické principy do organizace výkonu práce. V okolí Čelčic bydleli bohatí rolníci, kteří značně ovlivňovali život jednotlivých obcí. V roce 1952 se rozvíjela investiční výstavba, stavba drůbežárny a nového vepřína. Nyní na pozemcích katastru obce pracuje zemědělské družstvo Klenovice na Hané (Obecní úřad Čelčice, 2010).

Doprava

Od 19. století se začíná řešit problematika údržby příkopů a cest. V roce 1871 došlo k rozhodnutí o rekonstrukci obecních cest, které financovala obec. Dalším problémem v dopravě byly polní cesty, což podle odborníků zapříčinila špatná orba sousedních rolníků. Dopravní situace se pozitivně zlepšovala s rozvojem železničního spojení se sousedními obcemi. Došlo také ke spolupráci s městem Prostějov na dostavbě železniční dráhy Brno – Prostějov – Olomouc, která byla dokončena a otevřena v roce 1867. Následný rozvoj byl pozastaven prusko-rakouskou válkou. Rok 1866 přinesl oprávnění pro stavbu Moravskoslezské severní dráhy vedoucí z Brna do Šternberku. (Obecní úřad Čelčice, 2010). Další modernizací dopravy byla oprava silnice na vedlejší vesnici Klenovice. Opravy pokračovaly také u ostatních silnic a šlo převážně o vyasfaltování cest (Peřinka, 1912).

Současná situace v obci

Prodejna Jednoty skončila svůj provoz v roce 2001 a na jejím místě si otevřel nový majitel prodejnu Čelčičanka. Budova kravína se v roce 2003 přestavěla na pražírnu a balírnu suchých plodů a ovoce. V dalších letech nového tisíciletí probíhaly opravy šaten na fotbalovém hřišti. Důležitá byla přestavba základní školy, která nyní funguje jako obecní úřad s obecní knihovnou. Škola byla zrušena z důvodu malého počtu žáků. Důležitým projektem pro životní prostředí byl projekt stavby cyklostezky do Prostějova. Neustále v obci probíhají rekonstrukce a další stavby vedoucí k modernizaci, ale také ke zlepšení života obyvatel (Obec Čelčice, 2015).

Obr. 8 Pohled na Obecní úřad v Čelčicích (foto B. Kalábová, 11. 8. 2014)

9.4 Skalka

Geografický popis obce

Lázně Skalka leží 12 km od okresního města Prostějova. Skalka je obklopená obcemi Pivín, Čelčice, Výšovice a Vřesovice. Tato obec se rozprostírá na mírně zvlněném terénu výběžku Dražanské vrchoviny. Samotná vesnička se ukrývá v údolí mezi kopci, což zajišťuje příznivou lokaci pro výskyt místních minerálních vod.

Historie obce

První dochované zmínky o obci Skalka se objevují kolem roku 1360 a často je spojována s Vladykou Bohudarem z Rakodav. Jako u ostatních obcí, tak i ve Skalce se v minulosti vystříдалo množství pánů a majitelů obce. Za důležité se považují páni z Otaslavic, Perštýni, Folkenhoni a pan Matyáše ze Žalkovic, který se objevoval ve většině lidových písních. Mimo majitelů měnila obec také svůj název, a to během šesti století. První název, který můžeme najít i v obecní kronice, je Skalice, později Skalička a Hvězdov. Dalším označením byli Sterovice, toto jméno obec dostala po dvorním radovi ze Sterovic.

Obr. 9 Pohled na obec Skalku z roku 1936 (Kronika obce Skalky)

Nejstarší osada se nenacházela na dnešním území obce, ale byla to pouze tvrz, která se rozkládala mezi Pivínem a dnešní Skalkou. Jak kronika udává, roku 1623 se tímto územím prohnalo vojsko uherského magnáta B. Gábora a celou obec do základů vypálili. Jediné, co se zachovalo, je dvorec a šest chalup. Ostatní obyvatelé byli převezeni do Pivína a opuštěné chalupy chátraly nejen stářím, ale také po požárech. V období 1661 – 1784 Pivín společně se zdevastovanou Skaličkou patřil vřesovskému panství klášterního hradiska u Olomouce. Kolem roku 1662 se přemýšlelo o opravě pivovaru ve Skaličce, v období a znovuoobnovení dvou rybníků. Tyto plány ale nebyly uskutečněny. V roce 1793 zde žilo pouze 136 obyvatel ve 36 domech. Tomuto období se Skalce říkávalo Sterovice. Do roku 1894 chodily děti z obce do pivínské školy a jejich rodiče přispívali na učitele 49 zlatých ročně a jeden pecen chleba za týden. V roce 1894 se ve Sterovicích otevřela jedna třída ve škole.

Koncem 19. století vznikaly v obci tyto spolky: Sbor dobrovolných hasičů (1888), Čtenářsko-pěvecký spolek Rostislav (1896), jež se stal prvním kulturním a společenským počinem v obci a jejich členové založili knihovnu. Podle hasičské kroniky zde v roce 1898 stálo 61 domů s převládající šindelovou krytinou a obyvatelé vesměs pracovali jako rolníci.

Druhá světová válka zde byla ve znamení zdrcujících bojů. Vzhledem ke geografické stavbě území a to hlavně kvůli množství kopců, lesů, strží, skal a úvozů, představovala Skalka pro Němce důležitý opěrný bod, jehož dobytí by znamenalo i pád Prostějova. Následky po válce byly katastrofické.

Obec Skalka se po válce hlavně věnovala její poválečné obnově, a to hlavně na rozvoji kulturního a politického života, zpříjemněním životního prostředí.

Stavební práce a rozvoj obce

V obci Skalka existovala pouze jedna třída základní školy, která se v roce 1965 zrušila a děti tak musely navštěvovat školu v Klenovicích na Hané. Mateřská škola v obci také chybí. Na začátek sedmdesátých let se plánovala rekonstrukce Lázní Skalka, oprava koupaliště a prováděly se nové vrtty léčivých pramenů v parku u lázní.

Na konci tohoto období vznikl veřejný vodovod. V devadesátých letech obce prošla modernizací v podobě zřízení plynovodů. Zanedlouho se započala výstavba nové místní komunikace, přesněji cesta k lázním a k přilehlému parkovišti.

Zemědělství

V roce 1953 zde vzniklo malé družstvo, které se do roku 1957 věnovalo zhruba 20 ha zemědělské půdy. O rok později už družstvo obdělávalo 80 ha půdy. Od 1. 1. 1959 po skončení socializace, Skalka hospodařila s 240 ha zemědělské půdy. Později došlo ke sloučení s vedlejším družstvem JZD Rozvoj Čelčice. Docházelo k dalšímu sloučení a tím pak vznikl jeden společný celek pod názvem JZD Klenovice na Hané s celkovou výměrou 3 200 ha.

Lázně Skalka

Obec Skalka je známá právě výskytem minerálních pramenů, proto bylo založení Lázní Skalka pro obec velice výhodné. Lázně Skalka byly založeny v roce 1928 a mají skoro stoletou tradici. Lázně se nachází v oblasti bývalého rybníka Bařisko, jež býval napájen dvěma prameny minerálních vod. Celá výstavba sirnato-alkalických lázní se konala v roce 1928 za vedení Viléma Sonevenda z Prostějova. Dalšími průzkumy se našly další prameny, jako artézský pramen minerální vody, který tryskal ze země do výšky 3 m a měl teplotu 23 stupňů Celsia. Tyto lázně svým složením odpovídají Lázním Slatinice a Lázním Velké Losiny.

Obr. 11 Lázně Skalka a její minerální prameny (foto B. Kalábová, 10. 10. 2014)

10 ANALÝZA VÝVOJE ZACHOVALOSTI VYBRANÉHO ÚZEMÍ

Následující kapitola je věnovaná analýze vývoje zachovalosti zájmového území. Plánované analytické operace v GIS a zhodnocení zájmového území pomocí GIS nástrojů nebylo využito podle původních plánů. Během shromažďování mapových podkladů byly získány pouze katastrální mapy z období 1936 – 1939, které ale vycházely z map stabilního katastru a ortofotomapy z let 1952 – 1954, které byly použity pro popisnou část změn. Nejnovější mapové podklady použité v práci jsou data RÚIAN (registr územní identifikace adres a nemovitostí), které sice zachycují strukturu parcel, ale v rámci stavebních objektů a budov nejsou tato data použitelná, protože neobsahují všechny objekty, které se v intravilánech nacházejí. Tato skutečnost je dosti zásadní v možnosti použití GIS analýz z dat veřejně dostupných a značně komplikuje budoucí využití těchto dat. Jednotlivé obce jsou detailně popsány v následujících podkapitolách. Vlastní popis je zaměřen na zachycení změn ve struktuře sídelní struktury včetně charakteristiky změn ve volné krajině.

Obec Pivín

U vývoje obce Pivín zaznamenáváme pouze menší růst zastavěných ploch od počátku sledovaného období, tj. roku 1833. Proměna obce byla spíše v oblasti rekonstrukce a modernizace stávajících budov. Nová výstavba se uskutečňovala ve východní části obce, kde bylo postaveno pár bloků domů lokalizovaných z obou stran vlakového nádraží. Klíčovým

faktorem při lokalizaci nové výstavby byla v případě Pivína dopravní infrastruktura a existující dopravní tahy (silnice i železnice). Západní část obce nebyla masivnější výstavbou výrazně ovlivněna, tak jako východní část. Patrná změna v extravilánu obce souvisela s procesem kolektivizace a slučování parcel do větších celků. Změny se uskutečňovaly také ohledně rozlohy parcel, vše se odehrávalo v rámci dělení a slučování pozemků. Vlastní prostorová struktura intravilánu obce se příliš nezměnila od doby svého vzniku, nepatrně ji ovlivnila po roce 1949 stavba JZD a budov s ním souvisejících. Zemědělské družstvo se rozprostírá od jeho vzniku na jižním cípu obce. Od vzniku císařských otisků do tvorby map pozemkového katastru byl rozdíl zástavby v obci nepatrný, ale nijak zřetelně se nezměnil ani po válkách. Aktuální mapa katastrálního území z větší části odpovídá historickému rozložení vsi.

Zachovalost návsi je prakticky totožná s rokem 1833. Viditelnými změnami návsi je pouze nová výstavba a rekonstrukce cest a mostů. Ve srovnání s rokem 1950 je v intravilánu obce také více zeleně. Náves se tak stala místem k odpočinku a celkově příjemným místem pro obyvatele vesnice. Všechny domy podél návsi mají typický půdorys návesní kyjovité obce. Tedy neortogonální návesní lokace. Zahrady a pozemky domů jsou z větší části zachovalé. Orientace pozemků odpovídá historickému rozložení. Docházelo pouze k větší koncentraci zástavby na severozápadě obce. Domy zaplnily veškeré zahrady a zeleň v této dříve nezastavěné oblasti. Plochy zeleně nezastavěného území se zmenšují na úkor zástavby v obci, což je charakteristické pro mnohé vesnice v dnešní době.

Krajina je tvořena hlavně zemědělskou půdou, která obklopuje celou obec. Pole zabírají přes 90% nezastavěné oblasti. Zbytek katastrálního území představují lesy a louky, ale ty jsou zde zastoupeny minimálně. Rozptýlená nebo liniová zeleň a remízky plní hlavně ochrannou funkci před větrnou erozí, vzhledem k rovinatému terénu zemědělské krajiny. Tento druh zeleně můžeme hledat podél komunikací, vodních toků, v nepříznivém terénu a na svazích. Jak ukazuje srovnání rozlohy využití území z roku 1833 a současnosti, struktura využití půdy se příliš nezměnila. Členitější oblast se nachází na severu území. Terén se zde svažuje z obce Skalka na území obce Pivín, zde také nalezneme největší plochu lesa. Toto je samozřejmě pohled na aktuální složení krajiny, ale neliší se tolik od roku 1833. Lesů a zelených ploch bylo na území více, ale nijak zásadně se procentuální složení neměnilo. Severovýchodně od obce se vyskytovalo množství podmáčených luk. Nyní jsou jen patrné v oblasti vodních toků. Za zmínku stojí také rozsáhlá šterkoviště na severozápadě obce a větrný mlýn v jeho blízkosti. Nyní na jejich místech se rozkládá fotbalové hřiště. V následující tabulce můžeme vidět srovnání jednotlivých ploch na území. Data jsou dostupná pro celé katastrální území, do kterého spadá i obec Skalka.

Tab. 3 Výkazy ploch na katastrálním území obcí Pivín a Skalka

Pivín a Skalka	rok 1845			rok 1948			rok 2013
	Ha	a	m2	ha	a	m2	ha
Pole	737	10	32	611	76	13	701
Louky	29	32	17	18	86	65	/
Zahrady	8	17	88	10	76	69	24
Pastviny	64	95	37	9	45	23	22
neplodná půda	1	87	75	0	15	47	/
Jiné	15	58	97	29	74	81	69
úhrnná výměra	865	72	13	691	72	81	867

Zdroj: ČÚZK, 2015

/ Data nebyla dostupná

Z tab. 3 je patrné, že většina druhů zemědělských ploch se snížila za sledované období. Celková úhrnná výměra, která se označuje jako rozloha zemědělských ploch podle kultury v ha, se snížila z 855 ha na 691 ha. Jedinou výjimkou je kategorie „jiné“, zde došlo k výraznému navýšení rozlohy z 15 ha na 29 ha ploch. Dalším nepatrným nárůstem jsou zahrady. Zde rozdíl není tak značný jako u předchozího druhu. Při srovnání s aktuálním stavem zemědělských ploch nenalezneme výraznější změny ve využití území.

Značnou změnou prošel říční systém. V první řadě došlo roku 1901 k zasypání malého rybníka v centrální části návsi. Zasypání nastává kvůli malému využívání v obci. Jeho pravidelné hráze napovídaly nepřirozenému vzniku. Tato nádrž se nacházela na říčce Okenná. Z císařských otisků jsou patrné drobné přítoky říčky Okenná, které se vlévají do říčky Okenná. Ve zkoumaném období tyto nepojmenované říčky tvořily levostranný přítok západně od návsi a pravostranný přítok na konci návsi po směru říčky Okenná. Nyní návsí protéká pouze říčka Okenná, která je značně regulovaná s využitím betonových prvků.

Na jihozápadě katastrálního území se nyní nacházejí pozůstatky starých usedlostí Kandia a Bajajka. Tyto usedlosti byly již zmíněné v části historie obce a měly význam do období kolektivizace.

Obr. 12 Srovnání císařských otisků s aktuální mapou obce Pivín
(zdroj: císařské otisky stabilního katastru, Ortofoto ČR, WMS ČÚZK)

Klenovice na Hané

Obec Klenovice na Hané se rozrostla nejvíce za celé sledované období v porovnání s ostatními zkoumanými vesnicemi. Od roku 1833 byla zástavba koncentrovaná pouze kolem návsi a nejbližšího okolí kostela s hřbitovem. V průběhu vývoje se obec rozrůstala rovnoměrně do extravilánu krajiny. Obec Klenovice na Hané je obcí neortogonální lokace s návesní vidlicovou návší v severojižním směru. Tato náves se nyní kolmo napojuje na komunikaci silnice II/367.

Nejvýznamnější objekty se nacházejí v centrální části obce. K velice hodnotným stavbám je kostel svatého Bartoloměje, který vytváří typický a specifický ráz obce. Patří do architektonicky kvalitních staveb, které je nutné chránit.

V první řadě k největšímu nárůstu plochy obce došlo na jihovýchodě území, kde se postupně a docela výrazně rozšiřovalo zemědělské družstvo. Z map pozemkového katastru je patrný nárůst zástavby, ve směru k sousedním obcím Obětkovice a Čelčice. Tato nová výstavba kopíruje hlavní silnici oběma směry. V průběhu padesátých let vznikla část „Na kopci“ (označovaná U větráku). V roce 1958 byl přemístěn hřbitov, ten se nyní nachází na severním okraji vesnice Ivaň. Dále v této části vzniklo fotbalové hřiště, které obklopuje základní školu. Z aktuálních map katastru nemovitostí vesnici provázal další a výraznější rozvoj bytové výstavby a rodinných domů. Severozápad byl spjat hlavně se vznikem nové, moderní zástavby obyvatel. V této oblasti nyní probíhá intenzivní výstavba rodinných domů. Probíhá také výstavba multifunkční budovy domu s pečovatelskou službou v západní části obce ve směru. Veškerá nová výstavba navazuje na hlavní komunikaci II/367. Rozvoj obce spojený s výstavbou rodinných

domů je patrný i v prostoru fotbalového hřiště (severní část obce). Při porovnání císařských otisků a map pozemkového katastru z roku 1936 není tak výrazný jako při srovnání s poválečných letech. Hlavní příčinou je nárůst obyvatel až po konci světových válek.

Krajina kolem Klenovic na Hané je intenzivně využívanou zemědělskou krajinou a bylo tomu i v dřívější době. Nyní na území Klenovic nalezneme rozptýlenou zeleň jen v podobě remízků a dalších protierozních opatření. V minulosti byl sever zalesněný. Rozlohy jednotlivých typů zemědělských ploch se značně nelišily.

Tab. 4 Výkazy ploch na katastrálním území obce Klenovice na Hané

Klenovice na Hané	rok 1845			rok 1948			rok 2013
	ha	a	m2	ha	a	m2	ha
Pole	642	23	58	726	65	77	709
Louky	43	95	11	24	42	50	/
Zahrady	6	13	23	9	18	0	17
Pastviny	77	78	30	4	42	15	1
neplodná půda	0	57	37	/	/	/	/
Jiné	25	29	71	28	74	40	48
úhrnná výměra	802	67	10	803	8	35	802

Zdroj: ČÚZK, 2015

/ Data nebyla dostupná

Z tabulky je patrné, že celková úhrnná výměra se zásadně neliší v průběhu sledovaného období. V roce 1845 pole zabíraly největší plochu. Do roku 1948 svoji rozlohu ještě zvětšily na 726 ha. Nyní vidíme pokles polí na 709 ha. Výrazná změna se stala v rozloze pastvin, které svoji plochu snížily ze 77 ha na 4 ha. V současnosti zabírají pouze 1 ha. Ostatní zemědělské plochy měnily své rozlohy, ale změny nebyly tak patrné jako v předchozích situacích. V dnešní době můžeme zpozorovat pouze zalesňování méně úrodných polí, ale i tak se zásadně tabulka nemění.

Liniová zeleň doprovází řeku Okennou na jihovýchodním okraji katastrálního území a řeku Romži na severním okraji území. Soutok obou řek je na katastrálním území obce. Ze starých map je patrné, že obě tyto řeky byly meandrujícími toky v této rovinaté oblasti. Jejich regulace proběhla v období kolektivizace. Patrná je tato skutečnost u Při srovnání s dnešní situací v krajině, mají oba toky svá koryta značně narovnaná a regulovaná. Obzvlášť u řeky Romže, která silně meandrovala a tvoří přirozenou hranici katastrálního území. Regulace vodního toku se odrazila i na změně hranic katastrů obcí Klenovice a Ivaň. Nejzřetelnějším příkladem je severní

část katastru. Největší změna ve volné krajině se vztahuje logicky k silniční síti, která byla značně redukována v souvislosti se scelováním pozemků. Základní síť silnic ale zůstala nezměněná.

Z císařských otisků je zřejmá usedlost nazvaná Ovčírna u Čelčic. Tato usedlost se nezachovala a na jejím místě byla vybudovaná silážní jáma. Jak je patrné z následujících obrázků, došlo mimo jiné i k úpravě dopravních cest.

Obr. 13 Srovnání císařských otisků s aktuální mapou Ovčírny u Čelčic (zdroj: císařské otisky stabilního katastru, Ortofoto ČR, WMS ČÚZK)

Nejen vlivem regulace toků na území se značně narovnával i průběh hranic katastrálního území. Nyní můžeme vidět hranice zarovnané podle pozemků polí nebo právě díky vodním tokům, které tuto přirozenou hranici vytváří. Nejzřetelněji je to vidět hlavně na severu území. Také silnice a polní cesty měnily často svoji polohu. Nejdůležitější dopravní spojnice, jež na mapách pozemkového katastru odpovídají aktuálnímu rozložení z větší části, ovšem ohledně polních cest už takovou shodu nalézt nemůžeme. Vzhledem ke změnám rozložení a rozdělení polí na území.

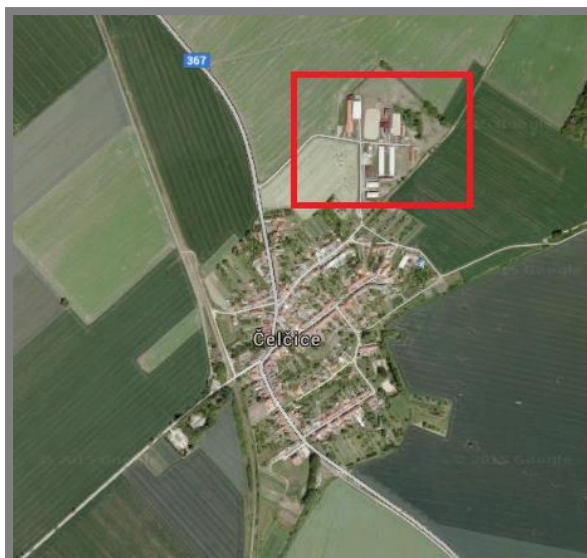

Obr. 14 Srovnání císařských otisků s aktuální mapou obce Klenovice na Hané (zdroj: císařské otisky stabilního katastru, Ortofoto ČR, WMS ČÚZK)

Čelčice

Obec Čelčice si svoji náves a přilehlé okolí z velké části zachovaly. Jedná se o typickou neortogonální návěsní lokaci s širokou ulicovou návší. Zástavba kolem návsi odpovídá historickému rozložení domů, které tvořilo jádro vesnice.

Obec se začala silně rozrůstat hlavně vlivem důležitosti dopravní komunikace. Zástavba kopírovala tvar silnice a následně zabírala stále další plochu. Jediným limitem rozšíření zástavby se stala říčka Okenná, proto levý břeh toku nebyl nikdy zastaven. Čelčicemi prochází železnice 301 Nezamyslice – Olomouc, která výrazně ovlivnila rozvoj obce v minulosti. Směrem na jih omezovala stavební rozvoj říčka Okenná. Zde vznikaly nové čtvrti, které lemovaly cesty v kolmém směru na hlavní komunikaci II/367. Naopak na severu katastrálního území žádné omezení přírodního charakteru nebylo. Po druhé světové válce a zejména po kolektivizaci se zde realizovala výstavba JZD a objektů s ním spojených. Tato výstavba ovlivnila zřetelně severní část obce. Aktuální polohu a podobu družstva nám znázorňuje následující obrázek.

Obr. 15 Zástavba Zemědělského družstva Čelčice (zdroj: Ortofoto ČR, WMS ČÚZK)

Od roku 1833 do současnosti obec prošla velkými změnami. Samotné historické centrum zůstalo nezměněné, ale došlo k růstu v periferních oblastech. Z map pozemkového katastru je na první pohled znatelná výstavba na severu obce, je tedy patrný rozvoj v meziválečném období. Zástavba se rozrůstala nejen podél hlavní komunikace, ale i na jihu obce.

Největší změny v obci proběhly od 80 let do konce 20. století. V současné době vznikla nová moderní čtvrť pouze v jižní části obce. V rámci volné krajiny je patrná regulace vodních toků (říčka Okenná). Největší regulace byla provedena v blízkosti obce. Zřetelné původní meandrování toku je patrné jak na stabilním katastru, tak na mapách pozemkového katastru z roku 1936. I říčka Trávníčka, která je dalším vodním tokem v katastrálním území se vlévá do Okenné na západním okraji katastrálního území.

Charakter krajiny je stejný jako u Klenovic. Převládá orná půda, lesní porosty jsou vázány na remízky a liniovou výsadbu protierozních pásů. Změna v členění krajiny ve vztahu ke zcelování je patrná také na tvaru katastrální hranice. Ta je přímo ovlivněna postupným sčelováním pozemků a napřimováním hranice. Zemědělské plochy a jejich rozlohy zhodnotíme v následující tabulce.

Tab. 5 Výkazy ploch na katastrálním území obce Čelčice

Čelčice	rok 1845			rok 1948			rok 2013
	ha	a	m2	ha	a	m2	ha
Pole	380	32	43	448	15	8	414
Louky	31	23	52	1	34	74	/
Zahrady	3	96	36	6	27	63	12
Pastviny	60	58	19	1	66	23	6
neplodná půda	/	7	91	/	/	/	/
Jiné	11	1	66	31	24	70	38
úhrnná výměra	491	61	91	491	62	75	491

Zdroj: ČÚŽK, 2015

/ Data nebyla dostupná

U obce Čelčice je situace obdobná jako u ostatních zkoumaných obcí. Úhrnná výměra je téměř shodná v celém vybraném území. Největší plochu zabírají pole, která svoji rozlohu stále navyšovaly do roku 1948. Výrazný pokles zaznamenáváme u pastvin, které naopak svoji rozlohu snížily z 60 ha na 1 ha. V dnešní době můžeme pozorovat pouze zalesňování méně úrodných polí, ale i tak se nijak zásadně tabulka měnit nebude.

Hranice katastrálního území jsou také znatelně upravovány. Dříve byly hranice přirozeně vymezovány a jejich linie proto byly často křivolaké. Již od poloviny minulého století můžeme vidět hranice značně napříměné a vedené linie kopírovaly jednotlivá pole.

Obr. 16 Srovnání císařských otisků s aktuální mapou obce Čelčice (zdroj: císařské otisky stabilního katastru, Ortofoto ČR, WMS ČÚŽK)

Skalka

Nejmenší obec zájmového území je Skalka, jejíž katastrální území spadá do sousední obce Pivín. Kromě krajinných změn docházelo také k nárůstu zástavby v intravilánu obce. Z císařských otisků je patrná jen souvislá zástavba podél návsi, která tvořila jádro obce. Návěs se zachovala bez zásadnějších změn i s malou kapličkou. Obec spadá do novověké parcelační a rozptýlené vsi s pravidelnou parcelační ulicovou návší.

Od roku 1833 se obec rozrůstala podél silnice z Výšovic do Čelčic. Celá obec se rozšiřovala západním směrem. Hlavní stavbou nové výstavby se staly Lázně Skalka, které vznikly v roce 1928. Celý komplex je obklopen parkem s lesními porosty s parkovou zelení. Zmiňovaný park dále pokračuje lesními porosty označované Na Skalách a svažuje se k obci Pivín. Zde se také nachází nejvyšší bod vesnice Skalka. Podle císařských otisků je zřejmá existence obecních pastvin právě v oblasti nynějších lesů. Zde také existovalo množství lomů, které jsou v současnosti zatopeny. V dnešní době přechod parku na lesní porosty není tak plynulý jako v minulosti, ale zachovala se značná část původního lesního porostu. Vývoj krajinné struktury je podobný jako u ostatních obcí. Největší změny jsou patrné ve zrušení rybníka Bařisko na východě obce. Na jeho místě byly vybudovány lázně Skalka v místě vývěru minerálních pramenů, které napájely zmiňovaný rybník.

Katastrální území obce bylo výrazně ovlivněno také drobnou těžbou kamene. Aktivita byla patrná již v prvním sledovaném období, kdy na pozemkových mapách v meziválečném období je již množství zakreslených lomů. Obec Skalka tedy má kromě intenzivně zemědělsky využívané půdy také nejvíce ploch ovlivněných těžbou. V současné době jsou veškeré plochy již neaktivní s velkou mírou přirozené sukcese s výskytem lesních porostů.

Obr. 17 Území obce Skalky ovlivněné těžbou, srovnání v 50. letech a v současnosti (zdroj: kontaminace, cenia.cz, Ortofoto ČR, WMS ČÚZK)

Značná část zemědělských polí se zachovala bez velkých změn do dnešní doby. Jedinou úpravou je poloha parcel polí obdělávaných jednotlivými vlastníky v oblasti nejvyššího bodu. Nyní vidíme směr podél vrstevnic, dříve tato políčka byla po spádu svahu.

Obr. 18 Srovnání císařských otisků s aktuální mapou obce Skalka (zdroj: císařské otisky stabilního katastru, Ortofoto ČR, WMS ČÚZK)

Tab. 6 Analýza vývoje zachovalosti území

obec	rok	půdorys	náves	zástavba
Pivín	1833	kyjovitá náves	zachovalá	zachovalá
Klenovice na Hané	1833	vidlicová náves	zachovalá	zachovalá
Čelčice	1833	široká ulicová náves	zachovalá	zachovalá
Skalka	1833	parcelační ulicová náves	zachovalá	zachovalá

Zdroj: vlastní šetření

Zkoumané obce prošly od roku 1833 značným růstem zástavby při srovnání s jejich aktuální podobou. V dnešní době můžeme sledovat zachovalost celého historického jádra. Návsí se ve všech případech shodují svým tvarem i orientací. Uspořádání zástavby v obci taktéž odpovídá původnímu zastavění, bez výraznější přestavby. Aktuální půdorysy obcí souhlasí s historickým uspořádáním.

11 BUDOUCÍ PLÁNY OBCÍ V RÁMCI ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Obec Pivín

V dopravě jsou řešena nová propojení mezi obcemi. V plánu je výstavba pěší zóny od centra vesnice, přesněji na místě zastaralého objektu, který je navržen k asanaci. Toto propojení vytvoří lepší dostupnost hustě osídleného centra obce a dojde tak ke spojení dvou různých stran obce rozdělené železnicí. Cyklotrasy nalezneme podél silnic. Na výstavbu komunikací nejsou kladeny žádné připomínky, nezasahují totiž do chráněných zón. Průběh silnice vede přes zemědělské a do budoucna navrhované přírodní plochy.

Na katastrálním území obce Pivín se nachází množství chráněných oblastí, koridorů a přírodních prvků. Jedná se o nadregionální a lokální biocentrum, nadregionální a lokální biokoridor a množství interakčních prvků, které přímo nemusejí navazovat na předem zmíněné plochy, ale tvoří s nimi souvislou síť v krajině. Ochrana těchto zón hraje důležitou roli pro zvýšení ekologické stability a udržitelnosti území. Proto se obec bude nadále starat o tyto chráněné plochy.

Komunikace Pivín – Skalka

V současnosti dochází k vytvoření nové komunikace mezi obcemi Pivín a Skalka. Dvě zkoumané obce na Prostějovsku budou vzájemně propojeny dvou kilometrovou silnicí. Obce se o tuto provázanost snažily již několik desetiletí.

Olomoucký kraj schválil tuto výstavbu a potvrdil finanční příspěvek ve výši 50 % z celkových nákladů na silnici, které přesáhly částku sedm milionů korun. Zbytek samozřejmě doplatily obě obce ze svých vlastních finančních prostředků. Obce se konečně mohou pyšnit novou obslužnou komunikací, která tyto sousední obce spojí v té nejkratší možné vzdálenosti. Tato výstavba se navázala na rekonstrukci silnice v obci Pivín v délce 1,5 km. Mimo samotnou rekonstrukci v obci dojde také k opravě chodníků, vytvoření nových parkovacích míst, rekonstrukci kanalizace a veřejného osvětlení. Finanční výdaje na rekonstrukci obce Pivín byly z většiny hrazeny z nákladů Regionálního operačního programu Střední Morava. Kraj přispěl částkou šest milionů korun. Celkové náklady činily 28 milionů korun.

Mimo nový návrh železniční infrastruktury se do budoucna nic natolik zásadního neplánuje. Z hlediska zemědělství se Pivín stejně jako většina obcí Hané nachází na úrodných půdách I. a II. bonity, tak. Budou vznikat nové protierozní opatření. Územní plán důkladně řeší ochranu a podporu krajinných prvků, biokoridorů a biocenter.

Vysokorychlostní trať

Do budoucna je v plánu řešit vysokorychlostní trať Brno – Přerov (viz příloha). Tato trať je na vybraném území navržena mimo zastavěné území, a to v prolukách mezi vesnicemi. Vlaky se zde budou pohybovat velkou rychlostí s odpovídajícími poloměry dráhy, proto se nebude moci počítat s velkým přemísťováním navrhované polohy trasy. Jedním z problémů je právě jeho poloha, která zasahuje do Nadregionálního biocentra (NRBC) a také do jednoho starého domu, který ale neleží v souvislé zástavbě a nejedná se tedy o logickou urbanistickou vazbu domů. Podél trati, která povede v blízkosti zástavby je plánovaná výstavba protihlukové stěny.

NRBC nalezneme na severu katastrálního území obce. Nadregionální územní systém ekologické stability biocentra je chráněno hlavně kvůli jeho nízké ekologické stabilitě. Toto území zahrnuje v širších vazbách rozsáhlé scelené bloky půdy a odlesněné území, proto je jeho stabilita velmi oslabena. Vzhledem k protáhlé poloze biocentra je velmi obtížné nalézt takovou lokaci, aby trať nezasahovala do přírodních chráněných prvků. Železniční dráha se bude nacházet severně od obce Pivín a směřovat na Lipník nad Bečvou.

Vzhledem k chráněnému biocentru není moc možností pro vedení železnice v této oblasti. Jde o plochy přírodní, nezastavěné a smíšené, které nejsou zahrnuty do zastavěného území nebo do zastavitelné plochy, tedy nespádají do nezastavitelného pozemku, které se nemohou do budoucna zastavět. Proto vysokorychlostní dráha nemá z pohledu navrhovaných ploch územního plánování zřejmá omezení. Na rozdíl od environmentální stránky a zachování přírodního biocentra dojde k silnému narušení. Pro udržení přírodního charakteru území, by muselo dojít k přepsání územního plánu Pivína z nezastavěného území na nezastavitelné plochy. Pak by došlo ke zvýhodnění a k ochraně přírodního bohatství a ekologické stability území (Obec Pivín, 2014).

Obec Klenovice na Hané

Klenovice na Hané má několik zásadních prioritních oblastí. V rámci ochrany ovzduší se vesnice potýká s problémem znečišťování ovzduší způsobeným silniční dopravou. Obec leží na komunikaci II. třídy, což má mimo ovzduší vliv také na hluk, prach a bezpečnost obce. Klenovice by rády vyřešily tuto situaci vznikem přeložky. Tato přeložka komunikace bude vybudována mimo zastavěnou část obce. Poloha silnice bude orientována z jihovýchodu na severozápad katastrálního území. Přesněji od obce Obětkovice, dále dojde ke zkřížení silnice vedoucí k obci Ivaň a následně silnice bude pokračovat severně ke katastrálnímu území Čelčic.

Výstavba komunikace je plánovaná pouze přes zemědělské plochy, žádné ostatní druhy ploch silnice zabírat nebude. Proto se zde nenachází žádná omezení pro výstavbu této přeložky.

I zde plánovaná výstavba vysokorychlostní trati zasahuje do katastrálního území. Od Pivína pokračuje přes severozápadní oblast území. Dráha bude vybudována na zemědělských plochách a na území obce bude jen minimálně, na rozdíl od předchozího případu u obce Pivín. Jedinými, ale o to závažnějšími body střetu zájmů, je plánované vymezení lokálního biokoridoru. Tento biokoridor se nachází na smíšených nezastavitelných přírodních plochách. To bude pro budoucí výstavbu vysokorychlostní tratě značný problém. Východiskem je pouze přepsání ploch v územním plánu obce, který jasně stanoví budoucí řešení. Druhým bodem je plánování NRBC, které je lokalizováno na jihozápadní hranici území. Stávající železniční trať číslo 301 Nezamyslice – Olomouc prochází západní částí katastrálního území a bude se potýkat také se zásahem do biocentra.

Dalšími návrhy na budování je plán vodovodu, odkanalizování s následným odvodem, což bude mít za následek opětovné znečištění podzemních vod v obci. Významnou změnou ku prospěchu bude připuštění vodní nádrže na severu území, které povede ke zvýšení biologické rozmanitosti. V plánu bude také zalesnění méně úrodných půd. Zemědělské plochy značně převyšují lesy a ostatní plochy využití, proto zvýšení lesnatosti bude velmi příznivým krokem. Oblast zemědělství nebude nijak zvlášť měněna. Přibudou pouze protierozní opatření ke zvýšení retenční schopnosti oblasti, které budou chránit před větrnou erozí a přívalovými dešti. Všechna tato opatření se hodnotí jako pozitivní změny vedoucí k zachování zkoumané krajiny.

Zeleň v obci má důležitou roli a ta se bude stále zvyšovat. Můžeme ji nalézt v nejrůznějších formách v zastavěném i nezastavěném území obce. Veřejnou zeleň nacházíme u ploch veřejného prostranství a také podél dopravních komunikací, kde má zeleň funkci ochranou, estetickou a samozřejmě ekologickou. U těchto ploch je potřeba zdůraznit potřebu jejich zachování, proto jsou vymezeny nejčastěji jako veřejná prostranství, tedy prostory u kostela, hřbitova, v okolí družstevní zóny a podél komunikací. Tyto plochy by podle územního plánu obce neměly být v budoucnu nijak porušeny (Klenovice na Hané, 2014).

Obec Čelčice

V plánu obce Čelčice je zásadním bodem rozvoj vesnice jako kompaktního urbanizovaného prostoru se striktně vymezenou zastavěnou plochou a přírodní volnou krajinou. Bude kladen důraz na prvky přírodního charakteru a vztah obce a přírody.

Do budoucna je v plánu realizace a přesné vymezení biocenter a dalších chráněných prvků v krajině. V plánu je zajištění větší ochrany solitérních stromů a stromořadí, zvyšování podílu stromové zeleně podél cest, ulic a vodních toků. Dále se chce obec zabývat revitalizací břehových porostů a zeleně, výstavbě nových vodních nádrží.

Nyní v oblasti prochází jednokolejná celostátní elektrifikovaná železnice. Proto můžeme shledat i návrh na modernizaci této železniční dráhy ze směru Nezamyslice – Olomouc. Jak již bylo zmíněno, u některých úseků dojde k přestavbě na dvoukolejnou trať a k elektrifikaci. To povede ke zvýšení kapacity a výkonnosti dráhy v tomto směru. Dojde tak ke zrychlení a zefektivnění dopravy a cestující se mohou těšit na menší doby zpoždění vlakových souprav. Stavba nové vysokorychlostní tratě se bude dotýkat obce Čelčice jen okrajově, ale plánuje se právě na jižním cípu katastrálního území, které patří do ploch nezastavitelného území, vzhledem k plánování Nadregionálního biocentra. Tyto pozemky patří do oblasti, jež se obec snaží zachovat a chránit, aby nedošlo k nevhodnému využívání. Zatím mluvíme pouze o návrhu plánu, proto bude přesná poloha tratě ještě čelit jistým připomínkám v rámci udržitelnosti krajiny podobně jako u Klenovic na Hané.

Další změnou v dopravě bude navrhovaná přeložka silnice II/367, která se plánuje společně s obcí Klenovice na Hané. Návrh přeložky začíná v Prostějově a dále pokračuje směrem na Čelčice – Kojetín – Kroměříž a v poslední řadě na obec Tlumačov ve Zlínském kraji. Plánovaná komunikace bude spadat do nadřazené komunikační sítě, na kterou se Čelčice napojí. Dříve se tento obchvat navrhoval východně od centra obce, v okolí zemědělského družstva a obytných domů. Tato varianta byla značně kratší a směřovala na jiné obce, bylo ovšem rozhodnuto vést obchvat přes území obcí Bedihošť, Čehovice, Čelčice, Klenovice na Hané a Obědkovice. Tuto možnost schválila samotná obec Čelčice, vzhledem ke zmírnění provozu v samotné obci, je tento krok velmi pozitivní.

Pro cyklisty je dobrou zprávou výstavba nové cyklostezky. Stezka povede podél silnice a vodní říčky Trávníčka rovnou do Skalky a dále do obce Výšovice. Nyní se pro pohyb chodců a cyklistů používá silnice III. třídy, která je značně úzká a má nebezpečné výškové převýšení. Plánovaná stezka proto umožní bezproblémový pohyb obyvatel a také dojde téměř k plynulému napojení na cyklostezku z Prostějova. Vybrala se nejkratší dráha s nejnižším počtem křížení silničních komunikací. Cyklostezka povede podél silnice, proto zde nejsou známá žádná omezení pro tuto výstavbu.

Další novou stavbou bude plynovod plánovaný přes obec. Jedná se o plynovod vedoucí z obce Kralice na Oslavou na Vysočině k obci Bezměrov ve Zlínském kraji. Plynovod se bude

nacházet severně od Brna. Jeho výstavba je navržena v oblasti nejvyššího místa v území. Další otázkou je odkanalizování a čištění odpadních vod, a to vzhledem k nevyhovujícímu stavu v obci. Existuje jednotná kanalizace, jež vyúsťuje do říčky Okenná. Problémem je absence čistírny odpadních vod. Proto se těmito negativy bude obec zabývat a minimalizovat tyto problémy (Obec Čelčice, 2014).

Obec Skalka

Ze všech zkoumaných obcí je obec Skalka sice rozlohově nejmenší, ale za to rekreačně nejnavštěvovanější. Hlavním důvodem jsou samozřejmě přírodní a minerální prameny a vybudované Lázně Skalka. Vše doplňuje množství jejích přírodních chráněných ploch a koridorů.

Zásadním úkolem pro zachování udržitelného rozvoje v území je využití přírodních podmínek pro rozvoj celé obce Skalka, dále zabezpečení vzájemných interakcí dílčích funkcí na katastrálním území. Obec usiluje o zlepšení kvality životního prostředí, rozvoje lázeňského života a celkově turistické funkce obce. Důležitým bodem územního plánu je zachování obce Skalka v rámci mikroregionální charakteristiky, bez masové zástavby s velkým urbanistickým zásahem do území.

Spadá sem také silnice III/36717, která tvoří průjezdní úsek mezi Čelčicemi a Skalkou. Podél této silnice se plánuje, výstavba cyklostezky, jak již bylo zmíněno u předchozí obce. Další změny ohledně dopravy se v návrhu nevyskytují. Dojde pouze k modernizaci a opravám stávajících komunikací, a to vzhledem k tomu, že tato silnice III. třídy se vyznačuje nízkým významem a dopravní intenzitou. I tak dochází ke značnému hluku a znečišťování emisemi. Do budoucna není v plánu řešen žádný obchvat obce, proto se navrhuje protihluková opatření, aby současný stav komunikací v obci stále nezhoršoval život obyvatel.

Navrhovaný lokální biokoridor, který bude prostupovat západním okrajem území, by měl respektovat hlavní environmentální parametry druhů a také plnit své základní funkce. Dále na katastrálním území nalezneme lokální biocentrum, které obklopuje Lázně Skalka směrem na jih. Tyto dva lokální prvky jsou také okrajově součástí nadregionálního biocentra. Biocentrum zabírá hlavně lesní porost v okolí lomů a jejich jezírek. Lesy jsou tvořeny hlavně jehličnatými stromy, ale můžeme zde nalézt také pár druhů listnatých stromů.

V rámci zastavitelné plochy, která navazuje na lokální biokoridor, je v plánu stavba rozhledny. Tato rozhledna nevyžaduje žádné napojení a z rekreačního hlediska bude vítanou změnou.

Důležité je určitě zmínit, že vybrané území Skalka je velmi náchylné na erozi. Proto se v návrhu můžeme dočíst o řadě ploch protierozních opatření. Vznikne řada liniové stromové zeleně, která nedoprovází pouze polní cesty, ale i komunikace (Obec Skalka, 2012).

12 PÉČE O HODNOTNÉ PRVKY V KRAJINĚ

Péče o významné prvky a stavby v krajině je zakotvena v územních plánech všech vybraných obcí. Obce se snaží hlavně zachovávat udržitelnost krajiny, ale také vzájemné vztahy mezi životním prostředím, hospodářským rozvojem a životem obyvatel. Obce zajišťují hlavně zvýšení biologické rozmanitosti území, dále podporují zalesnění méně kvalitních půd. Zásadní funkce má zemědělská činnost, jelikož zachování kvalitních půd I. bonity je základem pro hospodářský růst. Obce se hlavně snaží chránit krajinu a její přírodní prvky, ať už vytyčením biocenter nebo biokoridorů. Nutné je také posílení krajinoformující činnosti, dále environmentálních a estetických funkcí celého území.

Péče o hodnotné prvky se nedotýká pouze těch přírodních, ale platí samozřejmě u urbanistických a architektonických staveb. Každá obec si chce ponechat svůj typický historický pohled, zachovat náves, nejbližší okolí a nejhodnotnější stavby. Proto často dochází k opravám a rekonstrukcím památek a staveb z hlediska uchování unikátních a specifických hodnot, jak v obci, tak i v jejím okolí.

Obce plánují péči zvláště o tyto architektonické památky:

V obci Pivín

- **Kostel sv. Jiří** nalezneme na návsi. Byl vystaven v barokním slohu již v roce 1519, postupně byl dostavován a zdoben. Zajímavostí kostela jsou boční oltáře, množství soch a obrazů. Po druhé světové válce kostel vyhořel, proto byla nutná jeho obnova. Kostel získal novou fasádu, kterou má až dodnes.
- **Fara na návsi** prošla velkou rekonstrukcí v 90. letech minulého století. Došlo k realizaci hlavních myšlenek pro volnočasové aktivity mládeže, jež se uskutečnily v roce 1995.

- **Pomník Obětem 1. světové války**, jehož umístění je na návsi před budovou základní školy.

K dalším památkám v obci patří ještě ohradní zeď se vstupní bránou, socha sv. Jana Nepomuckého a krucifix. Ke stavebním dominantám obce patří budova základní školy z roku 1914 (Horák, 2009).

Obr. 16 Pomník Obětem 1. světové války (Foto: B. Kalábová, 12. 8. 2014)

V obci Klenovice na Hané

- **Kostel sv. Bartoloměje** je hlavní dominantou celé vesnice. Díky instalovaným reflektorům je vidět i z dalekého okolí. Kostel prošel množstvím oprav.
- **Pomník Rudé armádě** se nachází v lesíku na nejvyšším místě v obci zvaném Větrák. Na pomníku můžeme nalézt nápis: „*SLAVNÉ PAMÁTKY HRDINŮ SOVĚTSKÉ ARMÁDY OSVOBODITELŮ*“. Do roku 1989 byla součástí pomníku pěticípá prosvětlená hvězda, která se později odstranila.

Dalšími památkami jsou socha sv. Jana Nepomuckého, socha Panny Marie, Pomník padlých v první světové válce, Pískovcové sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Floriána.

Základní škola je dalším významným objektem Klenovic na Hané. Začala fungovat roku 1861, jednalo se o farní školu a byla tvořena jen jednou světnicí. Tato světnice se používala nejen jako učebna, ale sloužila i jako byt učitele. V roce 1903 se rozhodla stavba nové školy. Základní

kámen byl položen 1904 a téhož roku byla i vysvěcena. Občané ovšem po druhé světové válce chtěli školu měšťanskou, proto se v roce 1946 její stavba schválila.

Klenovickou školu navštěvovali žáci z okolních obcí (Skalka, Čelčice, Pivín, Obědkovice, Tvorovice), později přistoupili i žáci z Ivaně. Škola nesla název Osmiletá střední škola, která byla v roce 1960 přenastavena na školu s devítiletou docházkou (Obec Klenovice na Hané, 2003).

V obci Čelčice

Zde nalezneme několik architektonických památek, které mají z hlediska místního významu důležitou roli. Jedním z nejdůležitějších objektů jsou kaple sv. Floriána a kaple sv. Jana Nepomuckého.

- **Socha sv. Cyrila a Metoděje před obecním úřadem**, po obou stranách vchodů na obecní úřad nalezneme obě sochy slaných věrozvěstů.
- **Kaple sv. Floriána s oltářem** pochází pravděpodobně ze 17. století. Původní objekt byl postaven bez věže a zvonku. Roku 1920 došlo k přístavbě věžičky.
- **Památník obětem první a druhé světové války s reliéfem z památníku obětem první světové války** byl vystaven v roce 1924. Obelisk byl vytvořen z finské jednozrné žuly, jež se nachází na kvádrech hořického vápence. Na památníku můžeme nalézt palmu míru a pod ní umírajícího vojína (Obecní úřad Čelčice, 2010).

Skalka

- **Kaple Jana Křtitele**. Kaple stojící v čele návsi je ozdobou obce. Pochází nejspíše z roku 1828 a podle pramenů má určitou spojitost s léčebnými prameny.

Obr. 16 Pohled na Kapli Jana Křtitele ve Skalce (foto: B. Kalábová, 12. 8. 2014)

Dalšími významnými památkami jsou Kříž při cestě k hřbitovu, Kříž před křižovatkou k silnici a Pomník padlých (Obec Skalka, 2012).

13 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo vytvořit analýzu vývoje krajinné a sídelní struktury na vybraném území od roku 1833 až po současnost. Došlo k vypracování několika mapových děl zkoumané oblasti na základě vyhotovené analýzy.

Na základě nashromážděných mapových podkladů a terénního šetření můžeme shledat největší změny ohledně koncentraci zástavby v obci. U všech vybraných vesnic byl prokázán značný nárůst, a to zejména rodinných domů na okrajích obcí. Historická jádra si ponechala původní uspořádání, docházelo pouze k rekonstrukcím a modernizacím návsí, nikoli však k jejich přestavbám. Zástavba se rozšiřovala nejčastěji podél komunikací, návsí a významných budov v obcích.

Zemědělské obce své zaměření nijak nezměnily od minulosti po současnost. V dnešní době dochází i k zalesnění méně úrodných ploch v území. Za další úpravu v krajině považujeme regulaci vodních toků, které prošly viditelnými změnami při narovnávání jejich koryta. Pro zachování krajiny, v co možná nejlepším stavu, je navrženo zařadit území do chráněných oblastí a významných prvků v krajině. To zkoumané oblasti pomůže si zachovat stabilitu a udržitelnost krajiny.

Do budoucna jsou řešeny přeložky silnic pro snížení intenzity provozu v obci. Dalšími změnami a zásahy do krajiny je plán výstavby nové vysokorychlostní tratě, která prochází všemi vybranými obcemi. Také se plánují ochranné protieroční a meliorační opatření a protihlukové stěny.

V návrhu územního plánu jsou hlavně řešena všechna opatření pro zachování přírody a díky tomu zpříjemnění života obyvatel na vesnicích.

14 SUMMARY

The main purpose of this diploma thesis was to analyse the development of urban and landscape structure on the area of municipalities in Prostějov region. Based on the sourced maps we were able to create a map work that represents the good condition of the urban structure and changes that were done in landscape since 1833 until nowadays.

For creating this work it was necessary to have Emperor copies of Stable land register of Moravia and Silesia. Another map bases were maps of land register and current maps of cadastral communities Pivín, Klenovice na Hané, Čelčice and Skalka. In the theoretical part there is accurately defined the importance of landscape, its structure, its development and changes until nowadays. The important point was also definition of the country area and the typology of buildings since Middle Ages. Even legislation, laws and announcements which are connected to the topic are not forgotten. The practical part deals with the operations of Prostějov, its departments and sections for following the exact functions and competences. The crucial part is the process of formation the map works and basic information about the area that was chosen. The plans and intentions into the future that deals with the valuable elements in country and also in municipalities are not forgotten too.

It was proved that historical basic elements were conserved similarly. The development was extended mostly around the communications and around village squares and important buildings in the municipalities. Agricultural municipalities have not changed since the past. Nowadays there are more infertile areas that are forested. Another change in landscape is regulation of water flows. For conservation of landscape in a good condition the areas should be signed in protected area. This would be a great benefit for keeping the stability of the landscape in the area.

15 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BINEK, J. a kol. (2007): *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown. 140 s

CAFOUREK, P. (1967): *Stabilní katastr českých zemí a jeho operáty*. Kandidátská disertační práce. Praha. 131 s.

CAJTHAML, J. (2012): *Analýza starých map v digitálním prostředí na příkladu Müllerových map Čech a Moravy*. 1. vyd. Praha: Česká technika - nakladatelství ČVUT, 172 s.

Čelčice (2015): Oficiální stránky obce. Historie obce [online]. [cit. 2015-1-25]:Dostupný z WWW: <<http://www.celcice.eu/index.php?nid=10258&lid=cs&oid=2276256>>

Český úřad zeměměřický a katastrální (2013): Veřejná databáze, Územně analytické podklady (1b) v obcích vybraného SO ORP [online]. [cit. 2015-4-14]. Dostupný z WWW: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?cislatab=UAP6020PU_OB1.136&voa=tabulka&go_zobraz=1&verze=0>

Český úřad zeměměřický a katastrální (2014): Státní mapa 1:5 000. [online]. [cit. 2015-1-14]. Dostupný z WWW: <http://geoportal.cuzk.cz/%28S%2831xj5ez0h24brumtibyxrqi%29%29/Default.aspx?mode=TextMeta&side=mapy5&text=dsady_mapy5&menu=222>

DEMEK, J. (1981): *Nauka o krajině*. Univerzita J. E. Purkyně v Brně, Praha, 234 s

ELZNIČOVÁ, J. a kol. (2012): *Využití geoinformačních technologií pro hodnocení krajiny přeshraniční oblasti Česko-Saské Švýcarsko*. Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí, 103 s.

FORMAN, R. T. T., GODRON, M. (1993): *Krajinná ekologie*. Přel. J. Těšitel a spol. Academia, Praha, 584 s.

GOJDA, M. (2000): *Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny*. Academia, Praha, 238 s.

JAREŠ, V. (2007): *Program rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013*. Praha: Mze, VÚZE

HORÁK, V., (2009): Pivín – historie a současnost obce, vyd. Obecní úřad Pivín 159 s.

Klenovice na Hané (2014): Přehled dokumentů. [online]. [cit. 2015-2-10]. Dostupný z WWW: <http://www.klenovicenahane.cz/vismo/fulltext.asp?hledani=1&id_org=6612&query=uzemni+plan&submit=Hledat>

KUČA, K. (2012): *Typologie sídel, zásady památkového urbanismu*. Projekt oblasti podpory OP VK. Hradec Králové.

LÁZNIČKA, Z. (1956): *Typy venkovského osídlení v Československu*. Práce brněnské základny ČSAV 3, XXVIII, s. 95 - 134

MÁČEL, O. (1955): *Základní problematika urbanistické struktury vesnice v Čechách a na Moravě*. Díl 1. část 2. Výzkumný ústav výstavby a architektury, Brno.

Magistrát města Olomouce, (2012): Územně analytické podklady ORP Olomouc II. Aktualizace, odbor koncepce a rozvoje. [online]. [cit. 2015-2-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.olomouc.eu/o-meste/uzemni-planovani/uzemne-analyticke-podklady>>

MATOUŠOVÁ, D. (1970) *Stabilní katastr – indikační skici*. Inventář, Brno.

MICHAL, J., BENDA, K. (2009): *Katastr nemovitostí*. ČVUT, Praha, 264 s.

MIKLÓS, L., IZAKOVIČOVÁ, Z. (1997): *Krajina ako geosystém*. Bratislava: VEDA, 153 s. ISBN 80-224-0519-1.

Ministerstvo vnitra České republiky, (2015): Informace k novele zákonů o územních samosprávných celcích: Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). [online]. [cit. 2015-2-20]: Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informace-k-novele-zakonu-o-uzemnich-samospravných-celcích.aspx>>

OBECNÍ ÚŘAD ČELČICE (2010): Čelčice - historie a současnost, vyd. Čelčice. 155 s.

Obec Čelčice (2014): Územní plán. Celcice.eu. [online]. [cit. 2014-10-8]. Dostupný z WWW: <<http://www.celcice.eu/index.php?nid=10258&lid=cs&oid=3922627>>

Obec Klenovice na Hané (2003): Historie obce Klenovice na Hané. [online]. [cit. 2014-11-20] Dostupný z WWW: <<http://www.klenovicenahane.cz/historie-obce-klenovice-na-hane/d-1065/p1=52>>

Obec Pivín (2015): Historie obce. [online]. [cit. 2014-11-14]: Dostupný z WWW: <<http://www.pivin.cz/index.php?nid=2089&lid=cs&oid=229324>>

Obec Pivín (2014): Územní plán Pivín [online]. [cit. 2015-2-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.pivin.cz/index.php?nid=2089&lid=cs&oid=216083>>

Obec Skalka (2012): Územní plán. [online]. [cit. 2015-2-26]. Dostupný z WWW: <http://www.obecskalka.cz/urad-obce/uzemni-plan/?ftresult_menu=uzemni+plan>

POSPÍŠIL, J., (2001): První sjezd rodáků, vyd. Obecní úřad Klenovice na Hané, archiv občanů a obecního úřadu, 24 s.

PERLÍN, R. (2008): *Venkov, typologie venkovského prostoru*. Praha

PEŘINKA, F. (1912): *Vlastivěda moravská. II: místopis. Kroměřížský okres. II.* 1. vyd. Brno: Musejní spolek, 1089 s.

POKORNÝ, J. (2001): Krajina jako dynamický, živý systém. Obnova funkce krajiny narušené těžbou. Závěrečná zpráva 2001, Sokolovská pánev.

SKOŘEPA, Z. (2008): *Geodézie 4: transformace, přesnost bodu určeného protínáním, vyrovnání osnovy směrů*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Česká technika nakladatelství ČVUT, 146 s.

SVOBODOVÁ, K. (2011): *Krajinný ráz. Krajina a krajinný ráz ve strategickém plánování*. Fakulta architektury ČVUT v Praze, Ústav prostorového plánování, 22 s.

TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSOUDIL, J. a kol. (2008): Ekonomická a sociální geografie. Geografie sídel. Plzeň

TROLL, C. (1950): Die geographische Landschaft und ihre Erforschung. Heidelberg: Studium Generale 3.

TRPÁKOVÁ, I. (2013): *Krajina ve světle starých pramenů*. Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy. 247 s.

16 SEZNAM PŘÍLOH

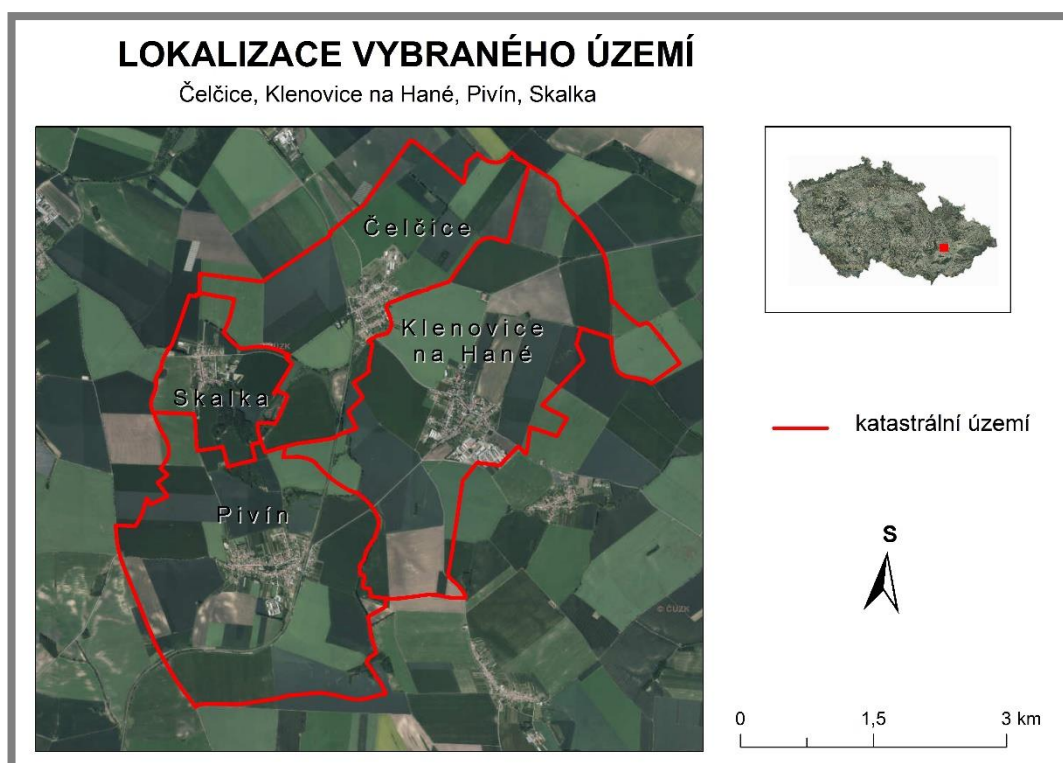
Příloha 1	Mapová dokumentace (vložená) Lokalizace vybraného území, Místní části obce Klenovice na Hané, Lokalizace vysokorychlostní tratě
Příloha 2	Fotodokumentace z terénního šetření (vložená)
Příloha 3	Mapová dokumentace (volná)

Vývoj zachovalosti katastrálního území obce Pivín

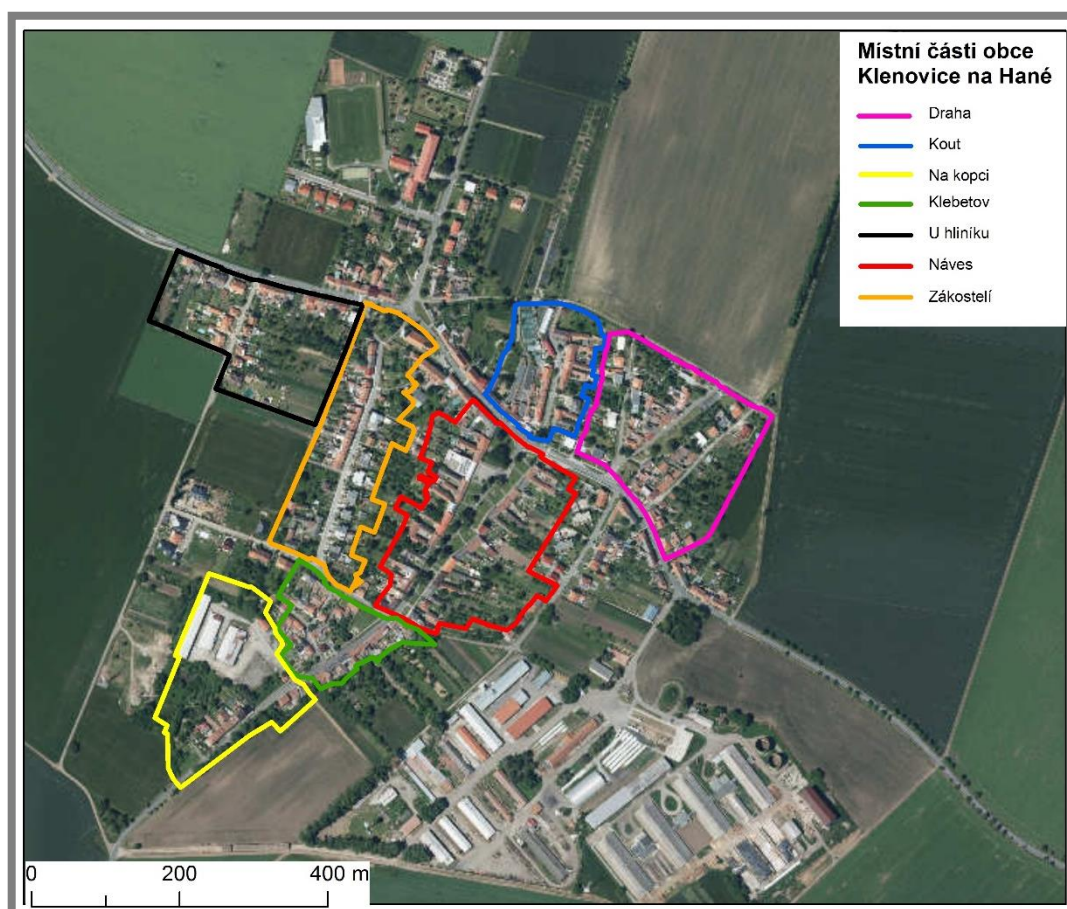
Vývoj zachovalosti katastrálního území obce Klenovice na Hané

Vývoj zachovalosti katastrálního území obce Čelčice

Vývoj zachovalosti katastrálního území obce Skalka |
| Příloha 4 | Práce v elektronické podobě (volná na CD) |

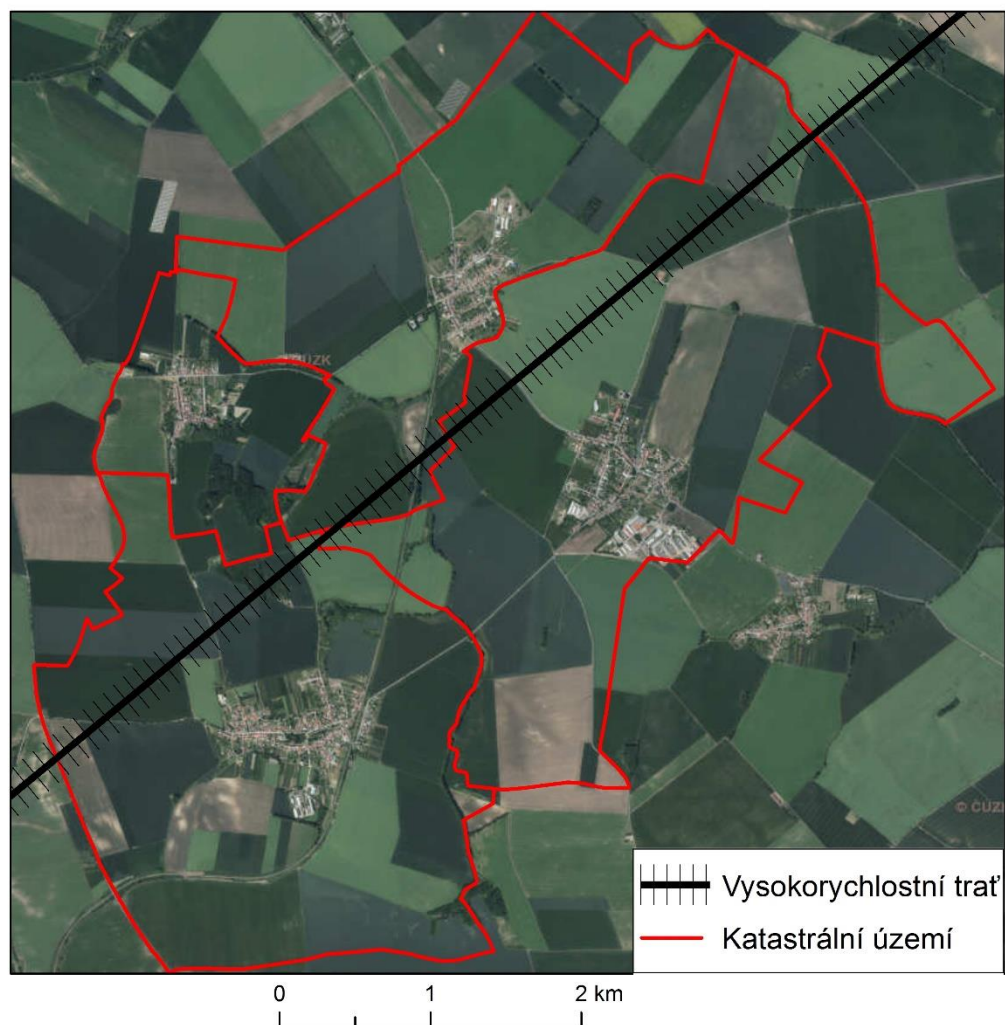

Obr. 1 Lokalizace vybraného území (Mapový podklad: Ortofoto ČR, WMS ČÚZK)

Obr. 2 Místní části obce Klenovice na Hané (Mapový podklad: Ortofoto ČR, WMS ČÚZK)

LOKALIZACE VYSOKORYCHLOSTNÍ TRATĚ

Obr. 3 Lokalizace vysokorychlostní tratě (Mapový podklad: Ortofoto ČR, WMS ČÚZK)

Obr. 1 kostel svatého Jiří na návsi v obci Pivín (foto: B. Kalábová, 10. 8. 2014)

Obr. 2 Pohled na zrekonstruovanou návěs v obci Pivín (foto: B. Kalábová, 20. 9. 2014)

Obr. 3 Pohled na návěs v obci Klenovice na Hané (foto: B. Kalábová, 11. 8. 2014)

Obr. 4 Pohled z návsi na kostel svatého Bartoloměje v Klenovicích na Hané (foto: B. Kalábová, 11.8.2014)

Obr. 5 Pohled na obec Čelčice (foto: B. Kalábová, 20. 9. 2014)

Obr. 6 Kaple svatého Floriána na návsi v Čelčicích (foto: B. Kalábová, 20.9 2014)

Obr. 7 Lázně Skalka (foto: B. Kalábová, 11. 8. 2014)